

fágaio por *búscaa, cómea, bóteo, fágao*; e tamén en formas coma *i-o* (*O lobo que te ha comer no corpo i-o tes. Ó pobre a cama i-o come. O que come e non promete revente por onde y-o mete*). Pero nalgúns casos utiliza o apóstrofo para sinalalo mesmo fenómeno: coidamos que é o mesmo caso algún exemplo de *ll'o*, coma *O que non fuma nin bebe viño o demo ll'o leva por outro camiño*).

Nós escribimos *i o /i a* pero indicando en nota a grafía do orixinal (se é *y o*, por exemplo ou *y-o*), porque tampouco nisto é sistemático, como se ve en dúas fichas dun mesmo refrán (*A muller e a sardiña por pequeniña / A muller i-a sardiña por pequeniña*) ou nestes dous refráns paralelos:

A muller i-a cabra a pata quebrada / A muller e a cabra, corda larga pero non soltala.

7.8. 2. Algunha vez reproduce a gheada, coma neste texto que non é refrán

Vamos xujar á pita alemana. ó faguer ca, ca, vés e quítasme os ovos.

Nalgúns casos rexistra a ultracorrección da gheada

Febreiro, febreireiro, da o sol en calquer rixeiro. E engade que "Preguntado acerca *rixeyro*, el mismo significado que *regueiro*"

7.8. 3. Rexistramos tres casos de seseo que respectamos

Levantouse preguisiña e puxo lume á casiña.

Dia de Santa Inés chuvia unba sola ves.

O morrer escoitei unba fala hai Crus e terás que levala.

7.9. Intervimos en cuestións morfolóxicas:

7.9. 1. *cas/cans/coas*. A forma *cas* pode ser neste ficheiro o plural de *can*²⁰, a contracción do artigo en plural *coas*²¹, e tamén a contracción da conxunción comparativa co artigo ²². Como por veces marca a forma substantiva con til e por veces non, decidimos manter *cas* como substantivo ou contracción da preposición *con*, por ser un trazo dialectal, e normativiza-la contracción da conxunción (*cás*), indicando sempre a forma orixinal na nota.

7.9.2. *hasta/bastra e ata*. Respectámo-la forma que el rexistra.

7.9. 3. Cuestións do artigo

Contracción da primeira forma. Alternan *ao/ó* e nós respectámolo: *Gasta en pan e viño o que lle has de deixar ós sobriños Ós cinco faime rico que aos seis eu me terei.*

Segunda forma. Verín non cae lonxe dese pequeno triángulo ourensán no que nunca se utiliza a segunda forma do artigo, do que pode ser un exemplo este

Frades e ameixeiras no nos quero por as miñas leiras.

²⁰ *O que con cas se deita con pulgas s'ergue.*

²¹ *-Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás.*

²² *É mailo ruido cás noces.*

As fichas de Taboada Chivite case nunca reproducen este rasgo de fonética sintáctica e nós non o regularizamos; reproducímolos cando el o fai.

Aparece por veces, o que significa que a non aparición pode ser decisión do colector, máis que indicio de rasgo fonético.

Con chuvia ou vento nin monte nin río que pérdelo tempo.

Das cereixas ós nabos ben o pasamos; dos nabos ás cereixas dámolas queixas.

Entre pais e fillos non metalos fuciños.

Fai o que che digo e non fágalo que eu fago.

Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere.

Si non vichelo cuco a mediados de abril ou morreu o cuco ou quere vir o fin.

De tod'a carne come o lobo, menol'a sua qu'a lambe.

É mailo ruído cas noces

Entre birmaus non metalas maus.

Entre pais e fillos non metalos fuciños.

Entre primos e birmaus non metalas maus.

Fai o que che digo e non fágalo que eu fago.

Fai o que o crego dixere e non fagal-o que el fixere.

Aparecen mesmo varias veces formas non normativas: *O home propón, Deus dispón e a muller todolo descompón / Pasádos Remedios e san Roque xa non hai sesta nin merend[ote] / De toda carne come o lobo, meno-la súa que a lambe.*

7.9.4. Detectamos algunha irregularidade cos pronomes

O que de mozo bailou ben de vello lle dá xeito.

7.9.5. Tampouco intervimos en dous casos de uso da voz pasiva

Home prevenido non é vencido.

Non digas mal do ano antes que sea pasado.

7.10. Dialectalismos

Conservamos dialectalismos coma *dúcea, fumo, mai, Páscoas, cas (cans), a ubre, torvós (por trebós*²³*), tu, soio, cuarto, brau, temperao*²⁴*, pruma, guárdate, guardou, chau, mau, bes*²⁵*, ruís, piqueniño*²⁶*,*

²³ El mesmo recolle outro que di *Maio, maión, moitas frores e trebón.*

²⁴ *Non cria o temperao que cria o brau.*

²⁵ *O que ll'herdou os bes que lle rece òs pes.*

²⁶ *O pepiño tórcese de piqueniño.*

Xesús Taboada Chivite

dices, ouvir, dia ²⁷, *pacia, buscaia, cómeia, cóidaio* ²⁸, *palpaio, entendeios* ²⁹, *val, viñen, rebrica, eiquí, millor.*

Iso explica que aparezan ás veces palabras de uso moi local ou palabras que presentan variantes, coma *arquivo (arqueiro), custabril, costabril, costebril - chavaril, chanfaril, chamburil, esgordeiro, entambollecido, apalexado, lapaços.*

O dialectalismo ás veces é cousa gramatical e tamén o respectamos: *Miña casiña, meu lar, quen che gabou non che soupo gabar.*

Por veces os dialectalismos son inseparables das necesidades da rima

-Maruxiña, onde vas? -Vou á feira cas mazás.

A costa do chau calquera d'a mau

As cerdeiras i-os ladrás, anque se prendan non son bos.

-¿Qué dices? -Que lle beixes o cu ás perdices. -Béixallo tu, que eu non teño narices.

Dia de santa Inés, chuvia unha sola ves.

Entre birmaus non metalas maus.

Na casa do ferreiro coitelo de pau e na do carpinteiro a porta no chau.

Nace o corvo na pena e tira pr'ela.

O casado casa quer e o solteiro quer muller.

O primeiro mes bico con bico. O segundo, cu, con cu. Y-o terceiro ¿que trouxeches tu?

7.11. Castelanismos

Conservámoslos e marcámoslos cun *. Velaí algúns *Jueves Santo* ³⁰ *inyeución* ³¹, *o árbol, a sartén, arruga, aíno, cuadra, a sangre, mimbres* ³², *misma, lame* ³³, *lamendo* ³⁴, *traiga* ³⁵. Unicamente deixamos de marcar con *, por evidente, *Dios* (e *Dio-lo / Dio-la*).

Hainos tamén que o son polo xénero usado, coma en *De esa cabra soio podía sair esa leite.*

Algúns tamén os esixe a rima, o que pode ser un indicio da súa procedencia non galega (*A castaña e o *besugo, en febreiro están en zugo. A muller que non recolle un *alfiler non é muller. A noz e a *avellana tanto vale a podre como a sana / Desque ven o cuco fora pulpo / Dios nos de a *salú,*

²⁷ *Non se sabe o que pesa a carne en canto non dia a romana.*

²⁸ *O que a todo dí que sí ou é parvo ou coidaio de min.*

²⁹ Este i epentético case sempre o escribe ll (*Numeros e corvos enténdellos quen os pon*). *O de abrilñ gardallo para ti;*

³⁰ *O día de Jueves Santo nion o paxariño move os ovos do niño.*

³¹ *Non hai millor inyeución que o chorizo e o xamón.*

³² *O que fai un cesto fai un cento se lle dan mimbres e tempo.*

³³ Aparece varias veces e, sen embargo, tamén recolle *Lamber non é comer.*

³⁴ *Ningún can lamendo engorda.*

³⁵ *O ano da serra no-no traiga Dios a terra.*

forza no cú, leite nas tetas e moitas pesetas). Nariz longa boa candonga; nariz chata boa muchacha. O palangre chup-a sangre.

Mantemos, consecuentemente, *Blas, Blais e Brais* por rimar con *más/ máis* ³⁶.

7.11.1. Nalgún caso hai varias fichas dun mesmo refrán e nunhas aparece o castelanismo e noutras non, coma neste no alterna *balagos* con *afagos*

Dás cereixas aos nabos todos son afagos; aí!, dos nabos ás cereixas todas son queixas.

Das cereixas ós nabos todos son balagos; dos nabos ás cereixas todas son queixas.

Das cereixas ós nabos todos son balagos; dos nabos ás cereixas todas son queixas.

7.11.2. Caso distinto é o de *Hasta* (*Ata as tres vai a loita*), *Asegún* e mais da conxunción *si* e da preposición *sin*

*Antes de asa-las castañas, olla se están ben *amosegadas; que si che estoupan no lume saltanbe á cara / A leña verde é louca; non arde sinon moita / A muller que lle pega ó home fai ben, si pode.*

A mala veciña da agulla sin liña.

7.11.3. Non conservamos o castelanismo sintáctico de antepoñerlle preposición *a* ó O.D. pero advertímolos na nota (*A moita cera fai desconfiar ós santos*).

7.12. Lusismos

Aparece algún lusismo residual, que conservamos, coma *destrói, Virxen*, porque Verín está tan preto de Chaves e ten coa outra banda da raia tal comunicación que esas formas poden reproducir un feito real de fala que o colector captou.

8. Outras cuestións de léxico

8.1. Algunha vez, cando coida que unha palabra pode resultar opaca, ou ben dá un sinónimo ou ben dá a tradución castelá. Véxanse estes casos:

O tempo circado (con arco iris) nin é bo nin é malo.

Lúa nova trovexada, trinta días de mollada.

O cazador e o troiteiro nin boa tunlla (=tulla) nin bo palleiro.

Da cereixa ó cimón (=grello) ben che vai pión; do cimón á cereixa tu me daral-a queixa.

Onde non hai fariña sin relón (=salvado) todos falan sin razón.

Mais moscas xunta entena (=panal) de mel que ola de vinagre.

Nebaceira (=niebla) en Cota anga á porta.

Non hai pega (=marica) sen mancha negra.

Di a egua: Costa arriba, non me afrontes (=apures); costa abaixo non me montes, e polo chan non me aforres.

chaguazo, carlanças, sonsorrónela ³⁷.

³⁶ No San Blas hora e media mais. O 17 de xaneiro media hora por enteiro e polo S. Blás outra media hora máis..

8.2. Arcaísmos

Este refraneiro presenta ocasionalmente algún arcaísmo dos que algún non é seguro que represente algo vivo (*O viño fai rir, fai dormir e fai os coores á cara saír*) e noutro caso poden ser influencia do veciño Chaves (*Febreiro espadaleiro, nen boa mea nen bo palleiro*).

8.3. Variantes léxicas

Algunha palabra aparece con diversas variantes, que respectamos na nosa edición: *Nadal, Natal, Navidá, Navidad*.

9. Refráns repetidos

Hai casos de refráns que aparecen cinco veces.

Aínda non asamos e xa pringamos.

*A muller e a *sartén na cociña están ben.*

A semana de casar non é de parar.

Non nos parece que a edición dun refraneiro deba oculta-lo feito de que algúns refráns aparecen repetidos. En primeiro lugar, porque as repeticións poden, cunha pequena variante, axudar a albiscarmos explicacións a refráns que serían enigmáticos. En segundo lugar, porque é importante saber cáles son os que aparecen repetidos en tódalas coleccións e mesmo en qué lugares se detecta o seu uso: cando teñamos publicado un corpus paremiolóxico suficiente, un dos traballos que haberá que facer é o estudio de frecuencias e mailo de distribución xeográfica (xeoparemioloxía). Por esa razón, cando nesta colección un refrán aparece repetido, marcámolo cun número en negra helvética entre parénteses (3); e, se o colector indica o lugar, nós indicámolo tamén. Se algún deles leva comentario do colector, repetímolos. Pode ter certo interese para estudia-los difusión, frecuencia de uso ou presenza na memoria activa da xente.

10. Refráns alleos ou fraseoloxismos que non son refráns

Separamos para o final aqueles materiais que non podemos considerar refráns galegos, ben por seren casteláns, portugueses, franceses, ou por seren sospeitosos de contrabando castelán ou portugués. Tamén xebrámo-los que simplemente non son refráns. Con eles, coma moitos paremiólogos, quizais pensaba buscar paralelos noutras linguas pero non chegou a elaborar tal proxecto.

10.1 Refráns casteláns

³⁷ *Non che vai no alto nin no baixo, vaiche na sonsorronela.*

Son 38 en total. Veláí algúns: *Abril y jornaleros, pocos, buenos. / Abriles y caballeros pocos y buenos. / Al paisano y al limón estrujón. / Allá van leyes do quieren reyes / Abril buen vino y gentil. / Abril y jornaleros, pocos, buenos. / Abriles y caballeros pocos y buenos. / Al paisano y al limón, estrujón / Allá van leyes do quieren reyes. / Cuando el mar es de cagar no valen guayabas verdes. / De perro callado, libreme Dios que del que ladra me libro yo. / Divide y vencerás / Dime con quien andas y te diré quien eres. / Dos enganos viven os escribanos.*

10.2. Refráns sospeitosos de contrabando castelán

Hai algúns coma *Ano de neves ano de *bienes*. Se cadra a mesma dúbida afecta a *Despois de burro apalexado / Dios os cria i eles se xuntan / Brétema no vale, pescador á calle /*

10.3. Refráns portugueses

Son 31 en total, entendendo por tales os que presentan grafía ou forma portuguesa e mailos que o colector localiza en lugares de Portugal. Veláí algúns: *Abril frío pao é vinbo abril frío é molhado enche o celeiro e farta o gado. (Chaves). / As sete semanas da Quaresma son assim contadas pelo povo: Ana, Magana, Rabeca, Susana, Lázaro, Ramos, na Páscoa estamos. (Alberto Vieira Braga. "Curiosidades de Guimarães" Rev Guim. LXXVIII, p 40 de la sep. En Verín: Ana, Bagana, Rebeca, Susana, Lázaro, Ramos, en Pascoas estamos. / Abril frío, pao é vinbo; abril frío é molhado enche o celeiro e farta o gado (Chaves) / Como son señora de ba pouco escurriçome nas almofadas / Como vires a primavera pelo al espera (Chaves) / Cousa de tres o diabo a fés / Chuvia en Janeiro venha S.Sebastião o primeiro / Chuva pelo San João, tira vinbo, aceite e não dà pão (Chaves) / De Espanha nem bom vento nem bom casamento / En Junbo foice en punho (Chaves) [sic] / Feno alto ou baixo en Junbo è segado (Chaves).*

Neste grupo inclúe curiosamente este: *Nunca poñas a tua hombredade acima da familia, porque tu pasas e a familia queda;* e anota isto: *Oído a un portugués de la frontera de Verin-Chaves.*

10.4. Refráns sospeitosos de contrabando portugués

Vemos algúns coma *Criados e bois un ano ou dous.*

10.5. Refráns franceses

Vemos tres: *À cheval donné on ne regarde pas la bouche / Loin des yeux, près du coeur / Petit à petit l'oiseau fait son nid.*

10.6. Refráns latinoideos

Ánima por ánima, anima mea

10.7. Fraseoloxismos que non son refráns

Nalgúns casos inserta fraseoloxismos que non son refráns, coma estes: *A esa a cara gárdalle o cu / / Coidou que naquela terra chovían tonciños. / Dasmе cás zocas nas mocas. / É unha rapaza tan engrupida que non hai c... que lle veña ben. / Eso da chuvia aféctalle o coio. "Está tolo". (Maceda, Brues). / Estamos falando de allos e saltas con cebolas. / Espir un santo para vestir outro. / Este é o ben que Marica ten. / Esto é a carabina de Ambrosio espetada nun pau. / Morra o conto e veña un neto. / ¡Menos mal que o meu can cazou unha lebre! / Non corre a auga pró meu regueiro. / Non farás cousa que xeito teña.*

Tamén aparecen fórmulas, dialoxismos, cantigas, e romances e palabras dalgún xogo infantil, que reunimos no apartado *Outros materiais de tradición oral*. Entre os romances quería incluír aquel que empeza *Eu xunquín os meus boiciños. Ai, miña vida...* Nós ofrecemos no apéndice as variantes completas que coñecemos dese romance.

11. A implicitación

11.1. Refráns que evidencian se-la frase proverbial dun conto

Valerii Mokienko ³⁸ explica que no uso histórico das combinacións fixas de palabras danse dous procesos inversos. Un consiste en comprimi-lo que dicimos, dando por sobreentendido o que elidimos, e outro proceso inverso que consiste en crearmos un texto a partir dunha palabra ou locución. Polo primeiro proceso, que Mokienko denomina *implicitación*, un conto pode quedar reducido á súa frase final, que, convertida en frase proverbial, acaba constituíndo un refrán; e ese refrán aínda se pode seguir comprimindo ata reducirse a unha locución e mesmo a unha palabra. O proceso inverso, menos bo de detectar, é o que el denomina *explicitación*.

No *Refraneiro* de Taboada Chivite vemos casos de implicitación. *Anque pïco / non dïvico que non se morra / nai por fillo / nin muller / por seu marido*. Isto, que perdendo elementos pode chegar a ser refrán, (*Que non se morra nai por fillo nin muller por seu marido*) sería opaco de vez, se Xesús Taboada non nos explicase que a versión completa que el dá é o fragmento final dun conto:

Quando la Virgen quedó sola y desamparada a la muerte de Cristo, un judío dijo a otro: *Mira a mai de Noso Señor como come*. Y ella oyéndoles les dijo:- *Anque pïco / non dïvico / que non se morra...*

Lo dice la gente para indicar que nadie muere de pena.

Hai un refrán moi coñecido, do que, por primeira vez encontramos aquí a orixe. Trátase de *Maio pardo, san Xoán craro, valen máis cós bois e o carro*. A versión que ofrece Taboada Chivite é esta: *Maio pardo, san Xoán craro valen máis as cosechas do ano que os bois e o carro* e aporta a orixe coa seguinte nota:

Cuentan que un rey construyó un carro y unos bueyes de oro y mandó que todos vinieran a ver si algo podía valer más que esto. Un campesino entró también a verlo y dijo este refrán que convenció al rey.

Otro caso sería este: *Dios nol-o deu e nos que o temos ¿pra qué o queremos?* que Taboada explica así

A unha muller de todos recriminábanlle a súa fragilidade e contestaba ela: *Pra que o quero: Pra bodega de viño non me sirve e pra tulla de pan tampouco*. Outra decía tamén: *Dios que nol-o deu e nos que o temos ¿pra qué o queremos?*

E hai outros casos parecidos coma *Anque me botes os cans ó rabo, léveme o demo se deixo o nabo* (Un individuo que quere indicar que non cede. Mondoñedo)

11.2. Refráns que se fan locucións ou fórmulas

Podemos entender mellor o fenómeno da implicitación, se reparamos en que o refrán que Taboada aporta *Deus dixó: Abí queda ese oso, hai que roelo*. (Se refiere a la mujer) corre xa como fórmula de desafío ¡*Hai que roelo!*, e que esta fórmula nos anos sesenta chegou a

³⁸ MOKIENKO, Valerii: *Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas*. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, Santiago de Compostela, 2000. Referímonos ó capítulo 3º: "Implicidade/explicidade das unidades fraseolóxicas" nas páxinas 201-317.

se-lo sinal distintivo dos siareiros do clube de fútbol de Pontevedra. Vexamos outro caso neste mesmo *Refraneiro*: *O que espera por calzado de difunto, anda sempre mal calzado* deu lugar á locución *esperar por zapatos de defuntos*, que está extendida por toda Galicia co significado de "esperar que alguén nos faga o que precisamos, esperar inutilmente (por algo ou por alguén)". Ora ben, como advirte Mokienko, tamén podía ser que neste caso o proceso fose o inverso, é dicir, que o refrán fose unha explicitación da locución. Só unha investigación histórica nos podería clarificar cal dos dous procesos foi o que se deu neste caso, (implicitación ou explicitación). Pero na paremioloxía galega vai ser difícil que poidamos facer pescudas dese tipo porque batemos co silencio das fontes durante os chamados séculos escuros.

Hai outros casos nos que a implicitación ou comprensión dos refráns fai que se desmembre un refrán plurimembre, co que pode chegar pronto a ser incomprendible

11.3. A locución ou a fórmula comprímense en palabra

O estadio final da implicitación é a redución da locución ou fórmula a simple palabra. É posible que neste mesmo refraneiro teñamos un caso, se fose certo, como sospeitamos, que da fórmula *Non corras e verás como te mollas* (Espabílate), naceu a aglutinación substantiva *correverás / correvelás / correvolairas* que aparece en expresións humorísticas para lle indicar -preferentemente a un neno- que lle van dar ou traer ... simplemente nada. *¡Vouche dar un correverás coas pernas pra trás!* que din en Cartelos, Carballedo (Lugo) ou *Un correvolairas, un jurasebes, un saltaparedes e un can tras deles* que din en Arcos (Outeiro de Rei).

11.4 Enigmáticos

A encriptación que produce este proceso de elipse, ten por veces orixe na obsolescencia dalgúñas peculiaridades gramaticais. Tal é o caso, no galego urbano, do uso como optativo do pluscuamperfecto de indicativo (que elide un *¡Oxalá...*): *Tomáramos nós pra pan e ir ós guízos*, que hai que entender que, se dese para vivir, se fose economicamente rendible, non nos importaba traballar en recoller palitroques polo chan (*ir ós guízos*).

³⁹ Así, quen encontre soltos os refráns *En maio xa sai tras do pai* e *En agosto xa bota o boi ó pozo* pode non saber que os dous son fragmentos soltos dun refrán maior que vai describindo o medrío do lobo segundo van pasando os meses, e do que Taboada ofrece varias versións completas, coma esta:

En abril, cátanos no cubil, en mayo xa son gallo, en Santa Mariña xa vou pola cabritiña, en agosto xa vou co meu pai polo rostro; en Santos xa mato ós bois nos campos, i en xaneiro xa podo co carneiro.

Casos semellantes son o do dialoxismo que contén o diálogo da vella co mes de marzo (e que teñen as palabras *custabril, costabril, costebri - chavaril, chanfaril, chamburil*; e mailo diálogo do millo coa liñaza: *Lavada, ós tres días nada* (Díxolle o millo á liñaza e contestoulle ela: *Nugallanzón, un mes baixo ó terrón e inda se vou, se non vou!*). Véxanse estes outros: *No corpo do home son valente e voante -Se eu vou diante*. Non se entendería se, por outros paralelos, non soubesemos que o refrán empeza *Dixo o viño moi campante*, e que a segunda frase vai precedida de *E dixo o pan*. É polo tanto un dialoxismo verbo da comida e a bebida. *O de abril gardallo para ti; o de maio, si cho piden, dallo; o de San Xoán tirallo a un can* tamén sería incomprendible, se non tivesemos outra variante que, neste caso, el mesmo nos dá: *Os enxames de abril, *gárdallos pra ti, os de Maio a quen chos pida, dállos e os de San Xoan bótallo ó can*.

Xesús Taboada Chivite

Para outros casos (fóra dos xa mentados *En maio secon a malla o sol e matouna dunha pedrada e Nas túas leiras non madrugues moito que coví o sol vela traballalas*) non encontramos explicación de momento

En caso de duda a muller á viuda.

Home, homiño, monicaco e monicaciño/macaco e macaquiño.

*Mazarico ou zarrapito*⁴⁰.

O qu'e burro, i vert'as papas!

E aquí poñemos fin á nosa presentación deste *Refraneiro galego* que esperamos cumpra tres obxectivos. O primeiro, facer xustiza a un traballo que non merecía o silencio; o segundo, axudar á circulación destes refráns; e o terceiro, anima-las persoas que teñan coleccións inéditas de fraseoloxía galega (locucións, fórmulas e refráns) a que as saquen á luz pública para lle devolvermos entre todos á nosa lingua o brillo que ela naturalmente ten.

Xesús Ferro Ruibal

Isabel Valiño Ferrín

Maite Veiga Díaz

⁴⁰ ¿É isto un refrán? A *Guía das aves de Galicia* de Xose M. Penas Patiño e outros (Bahia Edicións A Coruña 1991) dá estas especies: *Mazarico galego* (*Numenius phaeopus*), *Mazarico pequeno* (*Numenius tenuirostris*), *Mazarico curlí* (*Numenius arquata*), *Mazarico rabinegro* (*Limosa limosa*) e *Mazarico rabipinto* (*Limosa lapponica*). Curiosamente os tres primeiros denomínanse en castelán *Zarapito trinador*, *Zarapito fino* e *Zarapito real*. Coñecemos dous refráns dos mazaricos (*Mazaricos á terra, mariñeiros á merda /sen pesca. Mazaricos na praia a abouzar, os mariscos a aboiar*) pero non nos aclaran nada.

Xesús Taboada Chivite

Refraneiro galego

1. Refróns galegos

A agulla de calcetar soio é boa pró que a sabe manexar.¹

A aira cando a deixan, a moza cando a comenzan.

A aira cando a deixan, a moza cando a coñezan.

A aira e a cociña sempre é miña. **(2)**

A aira non é nosa, malle nela quen queira.

A aira non é nosa, malle nela quen queira.²

Á albarda ponlle carga.

A aldea Dio-la dea.³

Vivero

A aldea envilece, embrutece i emprobece.

A alforxa do probe con todo pode.

D. V.

A alforxa do probe con todo pode.

Vivero.

A auga corre sempre pró máis baixo.⁴

A auga de correr i a xente de falar non se pode privar.⁵

Vivero

Á auga de correr i ós cas de ladrar non llo podes privar.⁶

Vivero.

A auga de correr, os cas de ladrar i a xente de falar non se pode privar.⁷

A auga de santa Mariña na meda fai fariña.⁸

A auga diuna Dios de balde.

A auga e a neve anque perda o mes non perde o ano.

A auga é mol, a pedra é dura, tanto dá *hasta que fura.⁹

A auga en outono, nin lle corre ó xornaleiro nin ó seu dono.

O mintireiro verdadeiro, 1969

A auga perde o mes pero non perde o ano.

Sin llover no pasa. Orense.

A auga todo lava senón a mala fada.¹⁰

Se non: Excepto. D. V.

A berza a crecer e a porcelana a ferver.

A besta amatada de lonxe ve vir albarda ou de lonxe ve vir as pegas.¹¹

¹ A agulla de calcetar soio é boa pro que a sabe manexar.

² A aira non é nosa; malle nela quen queira.

³ A aldea Dio'l'a dea.

⁴ A auga corre sempre pro mais baixo.

⁵ A auga de correr y-a xente de falar non se pode privar.

⁶ A auga de correr y-os cas de ladrar non ll'o podes privar.

⁷ A auga de correr, os cas de ladrar i-a xente de falar non se pode privar.

⁸ A auga de Santa Mariña no meda fai fariña.

⁹ A auga é mol, a pedra é dura, tanto da hasta que fura.

¹⁰ A auga todo lava se non a mala fada.

¹¹ A besta'amatada de lonxe ve vir albarda ou de lonxe ve vir as pegas.

Lugo.
 A besta golosa, talega de area.¹²
 Lugo.
 A bestas vellas, todo se lle volven
 esparavás.
 A bo peixe, millor rede.¹³
 A boa anada non a leva vento nin
 xiada.¹⁴
 Á boa fama non lle chora o dente.¹⁵
 Á boa fame non lle chora o dente. **(2)**
 A boa masa desvía a brasa.¹⁶
O gaitero de Lugo, ano 1966.
 A boa vida Dio-la amou.¹⁷
 A boa vida é cara; haina *más barata,
 pero non é vida.¹⁸
 A boa vida fai a nena garrida.
 Lugo.
 A boi borracho e tolo, dá-selle o rego e
 todo.
 A boi bravo, rego largo.
 Á burra vella non lle falta picatela.¹⁹
 A burro morto, cebada ó rabo. **(2)**
 A burro morto, cebada ó rabo.²⁰
 A cabalo dado, non se lle mira o dente.
²¹
 A cabalo regalado non se lle mira o
 dente.
 A cabalo regalado non se lle mira o
 rabo.
 A cabra con vicio dá ca cabeza na
 can[ada].²²
 A cabra con vicio dá cos cornos contra
 o cu.²³

¹² A besta golosa talega d'area.

¹³ A bó peixe millor rede.

¹⁴ A boa anada no-na leva vento nin xiada.

¹⁵ A boa fama non lle chora o dente.

¹⁶ A boa masa, desvía a brasa.

¹⁷ A boa vida Diol-a amou.

¹⁸ A boa vida e cara haina mas barata pero non é vida.

¹⁹ A burra vella non lle falta picatela.

²⁰ A burro morto cebada ó rabo.

²¹ A cabalo dado, non se lle mir'o dente.

²² A cabra con vicio dá ca cabeza na can.

²³ A cabra con vicio da cos cornos contra o cú.

A cabra con vicio dá cos cornos no cu.
²⁴

A cabra da miña veciña dá máis leite
 que a miña.²⁵

A cabra no nabal aínda que non pacia
 parece mal.²⁶

A cabra no nabal, aunque non coma,
 parece mal.

Lugo

Á cabra que tira ó monte, non hai
 cabreiro ca garde.²⁷

A cabra sempre tira ó monte.²⁸

A cada porco chégalle o seu san Martín.
²⁹

De D. Eladio III, 170-171.

A can vello non hai tus-tus.³⁰

A cana engana e a amiga mente.

A cana engana, o dente mente e a
 arruga non ofrece duda.

A cana engana, o dente mente e na
 arruga non hai duda. **(2)**

A cana engana, o dente mente, o
 arrastre do pé vello é.³¹

A cana i o dente engana, arruga di a
 verdá.³²

A cara de casar non é a de *enamorar.
³³

Cabreiroá.

A carne, carne cría.³⁴

Castrelo del Valle.

A carto vai a vaca i o que non o ten non
 a papa.³⁵

²⁴ A cabra con vicio da cos cornos no cú.

²⁵ A cabra da miña veciña da mais leite que a miña.

²⁶ A cabra no nabal aínda que non pacia parece mal.

²⁷ Á cabra que tira ó monte, non hai cabreiro ca garde.

²⁸ A cabra sempre tir'o monte.

²⁹ A cada porco chégalle o seu San Martín.

³⁰ A can vello non hai tus, tus.

³¹ A cana engana, o dente mente o arrastre do pé vello é.

³² A cana i-o dente engana, arruga di a verdá.

³³ A cara de casar non e a de enamorar.

³⁴ A carne, carne cría.

Lugo.

Á casa da tía non vaias cada día e á da
cuñada nin cada día nin nada.³⁶

A casa da túa tía non vaias cada día; á
da túa cuñada nin cada día nin nada.³⁷

Á casa roubada trancas na porta.

A casa xa labrada, a viña xa prantada e
a sogra xa enterrada.³⁸

Pontevedra.

A castaña i o *besugo, en febreiro están
en zugo.³⁹

Refranes (del calendario “*O
mintireiro verdadeiro*” 1968).

A castaña no agosto quere arder e no
setembro beber.

Do magosto. Rev. Galicia nº 584.

Calor en agosto e auga en setembro.

A castaña que está no camiño é do
veciño. **(2)**

A castaña que está no camiño é do
veciño.⁴⁰

Feces de Cima.

A castaña ten unha maña que vai con
quen non a apaña.⁴¹

A caste da horta sae da corte pola porta.

A cebola ten que ver marchar o seu
amo.

A cereixa e a castaña, na borralla.⁴² **(2)**

A cereixa e a castaña, na borralla.⁴³

Alude al frío de primaveras tardías y
de inviernos tempranos.

A cereixa e a castaña, na borralla.

Frío tardío en primavera y
anticipado en otoño.

³⁵ A carto vai a vaca y-o que no-no ten no-na
papa.

³⁶ A casa da tía non vayas cada día e á da cuñada
nin cada día nin nada.

³⁷ A casa da tua tía non vaias cada día e da tua
cuñada nin cada día nin nada.

³⁸ A casa xa labrada, a viña xa prantada e a sogra
xa enterrada.

³⁹ A castaña i o besugo, en febreiro estan en zugo.

⁴⁰ A castaña que está no camiño e do veciño.

⁴¹ A castaña ten unha maña que vai con quen
nona apaña.

⁴² A cereixa e a castaña na borralla. (2)

⁴³ A cereixa e a castaña na borralla.

A *coarterón vai a terneira i o que non
teña pasa sin ela.

*A costume é unha segunda
*naturaleza.

A Cristo matárono seis: tres da Rúa,
dous da Estación e un de Fontei.⁴⁴

A Cruña, arrabuña.⁴⁵

Vivero

A chuvia de febreiro fai o palleiro.

Refranes (del calendario “*O
mintireiro verdadeiro*” 1968).

A chuvia de san Xuán tolle o viño e non
dá pan.⁴⁶

A chuvia no mes de agosto non é
chuvia, é mel e mosto.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

A comida déixase pra mañá, o traballo
faise hoxe.⁴⁷

A concencia é verde e comeuna un
burro.

A concencia vai ca convenencia.

A conciencia era ferraña verde e
comérona as vacas.

A conta do meu compadre rebañadas ó
afillado.⁴⁸

A conta do padriño rebándase o pan
trigo.⁴⁹

A conta do pano aprenden os *sastres.

Vivero.

A conta dos padriños rabanadas ó
afillado.

A costa do chau calquera da mau.⁵⁰

A cotovía canto máis sube máis asubía.

A cuarto vale a vaca e o que non o ten
non a papa.⁵¹

⁴⁴ A Cristo matárono seis: tres da Rúa, dous da
Estacion e ún de Fontey.

⁴⁵ A Cruña arrabuña.

⁴⁶ A chuvia de San Xuan toll'o viño e non da pan.

⁴⁷ A comida déixase pra maña, o traballo faise
oxe.

⁴⁸ A conta do meu compadre rebañadas o afillado.

⁴⁹ A conta do padriño rebándase ó pan trigo.

⁵⁰ A costa do chau calquera d'a mau.

⁵¹ A cuarto vale a vaca e o que nono ten nona
papa.

A cuba do bo viño non necesita bandeira.⁵²

A culpa é tan mala que naide a quere, por eso está solteira.

A dama i a castaña nunha noite se derrama.

A danza sal da panza.

A dar, naide morre rico.

A fama e o frío meten o pobre na casa do *enemigo.⁵³

A fame e o frío fan entrar na casa do *enemigo.

A fame non ten lei.⁵⁴

A fariña do demo toda se volve salvados.

A ferraña de xaneiro non vai ó palleiro.⁵⁵

O gaiteiro de Lugo 1969.

A folla mexa no lume e vaise.

A folla mexa no lume e vaise.

Verín.

A friaxe de febreiro é amiga do lobo larpeiro.⁵⁶

O gaiteiro de Lugo, 1972.

A frieira de san Xoán, quita o viño e non dá pan.⁵⁷

Rua Valdeorras.

A gana de comer fai a vella correr.

A gordura sete faltas disimula.

A gusto dos amos rómpense os panos.

A gusto dos amos rómpense os *paños.

A horta de marzo, ca cesta no brazo.⁵⁸

A horta en outono, mantén a seu dono.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

A iauga todo lava agás a mala fama.⁵⁹

Outros dicen: a auga todo lava senon a mala fada.

⁵² A cuba do bó viño non necesita bandeira.

⁵³ A fama e o frío meten ó pobre na casa do enemigo.

⁵⁴ A fame no ten lei.

⁵⁵ A ferraña de xaneiro non vai o palleiro.

⁵⁶ A friaxe de Febreiro é amiga do lobo larpeiro.

⁵⁷ A frieira de San Xoan quita o viño e non da pan.

⁵⁸ A horta de Marzo cá cesta no brazo.

⁵⁹ A y-auga todo lava agás a mala fama.

A lama de agosto e o vento de abril, Dios nos libre dil.⁶⁰

A lamprea ten a boca fea.

A lebre no xaneiro, búscala no regueiro.⁶¹

A legalidade é unha casa de putas.

Inf de Baños de Molgas.

A leña verde é louca; non arde sinón moita.⁶²

A *luna de *octubre sete días cubre.

O que ocorre os sete días ocurrirá as sete lúas distintas.

A madrasca a máis boa é mala.

Eladio Rodriguez: "Dicc." II, p. 561.

A madrasca inda de sucre amarga.

Eladio Rodriguez: "Dicc." II, p. 561.

A madrasca, o nome basta.⁶³

Á madrasca o nome lle basta.

Eladio Rodriguez: "Dicc." II, p. 561.

A mal dereito, bo pleito.⁶⁴

Dereito, p. 40.

A mala veciña dá agulla sin liña.⁶⁵

D. Valladares.

A mala veciña dá agulla sin liña.⁶⁶

D.V.

A mazorca, no muíño; e no bolso, o diñeirinho.⁶⁷

A millor casa é a miña, aínda que sexa pequeniña.⁶⁸

A mocidade folgada, trae a vellez arrastrada.

A moita bondá destroi a autoridá.

D. V.

A moita *bondad destroi a autoridá.⁶⁹

D. Valladares.

A moita cera fai desconfiar os santos.⁷⁰

⁶⁰ A lama de Agosto e o vento de Abril Dios nos libre d-il.

⁶¹ A lebre no Xaneiro, búscala no regueiro.

⁶² A leña verde é louca; non arde sinon moita.

⁶³ A madrasca o nome basta.

⁶⁴ A mal dereito, bó pleito.

⁶⁵ A mala veciña da agulla sin liña.

⁶⁶ A mala veciña da agulla sin liña.

⁶⁷ A mazorca no muíño e no bolso o diñeirinho.

⁶⁸ A millor casa é a miña, aínda que sexa pequeniña.

⁶⁹ A moita bondad destroi a autorida.

Santiago.

A moita cera queima/fai desconfiar os santos.⁷¹

A moita fame non hai pan duro.

A moita manualidá é causa de *menosprecio.⁷²

D. V.

A mortos e a idos non hai amigos.⁷³

A mota na serra unha a mira e outro a deixa.⁷⁴

A moza que non vai a Xinzo á feira do 14 de maio, non bota noivo en todo o ano.⁷⁵

A *muela e a sogra si doe botala fóra.⁷⁶

Á mula comedora, reata corta.

A mula que ha ir á guerra non morre no ventre da égoa.⁷⁷

A muller, a escopeta e o cabalo, non prestalo.

A muller casada ben composta quita a outros da porta.

A muller e a besta seu amo a teña.

A muller e a burra, cada día a súa.⁷⁸

A muller e a cabra, corda larga pero non soltala.⁷⁹

A muller e a loba do máis feio se *enamora.

A muller e a ovella co sol á cortella.⁸⁰

A muller e a ovella con día na cortella.

A muller e a ovella con día pra cortella.⁸¹

A muller e a ovella con sol á cortella.

⁷⁰ A moita cera fai desconfiar ós santos.

⁷¹ A moita cera queima/fai desconfiar ós santos.

⁷² A moita manualidá e causa de menosprecio.

⁷³ A mortos e a idos non hay amigos.

⁷⁴ A mota na serra unha á mira e outro a deixa.

⁷⁵ A moza que non vai a Xinzo á feira do 14 de Maio non bota noivo en todo o ano.

⁷⁶ A muela e a sogra si doe botala fora.

⁷⁷ A mula que ha ir a guerra non morre no ventre da égoa.

⁷⁸ A muller e a burra, cada día a sua.

⁷⁹ Á muller e a cabra, corda larga pero non soltala.

⁸⁰ A muller e a ovella co sol a cortella.

⁸¹ A muller e a ovella con día pra cortella.

A muller e a sardiña, a máis pequeniña.⁸²

A muller e a sardiña, a máis pequeniña.

A muller e a sardiña canto máis pequena máis *saladiña/sabrosiña.⁸³

A muller e a sardiña con sol á casiña.

A muller e a sardiña escolle a máis pequeniña.

A muller e a sardiña están ben na cociña.

A muller e a sardiña por pequeniña.

Orense.

A muller e a *sartén na cociña están ben.**(4)**

A muller e a *sartén na cociña están ben.⁸⁴

A muller e o papel *hasta o cu lle hai que ver.⁸⁵

Lo decía un cartero indicando necesidad de leer bien las cartas.

A muller e o vento cambian ó momento.

A muller i a cabra, a pata quebrada.⁸⁶

A muller i a cabra, a pata quebrada.⁸⁷

A muller i a manteiga adóbanse prá feira.

A muller i a sardiña por pequeniña.⁸⁸

A muller i o home honrado, polo camiño do carro.⁸⁹

A muller i o home honrado, polo camiño do carro.⁹⁰

A muller pra estar tranquila, ou preñada ou parida.⁹¹

⁸² A muller e a sardiña a máis pequeniña.

⁸³ A muller e a sardiña canto máis pequena máis saladiña/sabrosiña.

⁸⁴ A muller e a sarten na cociña están ben.

⁸⁵ A muller e o papel hasta o cú lle hai que ver.

⁸⁶ A muller i-a cabra a pata quebrada.

⁸⁷ A muller i-a cabra, a pata quebrada.

⁸⁸ A muller i-a sardiña por pequeniña.

⁸⁹ A muller i-o home honrado polo camiño do carro.

⁹⁰ A muller i-o home honrado, polo camiño do carro.

⁹¹ A muller pra estar tranquila ou preñada ou parida.

A muller que aos trinta anos non *se casa descarga o xenio co demo.
 A muller que aos trinta anos non ten mozo, bota un xenio do demo.
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹²
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹³
 A muller que lle pega ó home fai ben si pode.⁹⁴
 A muller que non aproveita a leña non sabe gardar o que teña.
 A muller que non come cando o seu marido ou pensa comer ou xa ten comido.
 A muller que non recolle un *alfiler non é muller.
 A muller que non sabe a doutrina culpa é do home que non a ensina; pao de carballo, rebolo de encina, toma, muller, aprende a doutrina.⁹⁵
 A muller que non vai á palabra non vai á pancada.
 A muller que ós 30 anos non ten mozo bota un xenio do demo.⁹⁶
 A muller sen home no colo come.
 A muller sin braga pon o cu na cepa e caga.⁹⁷
 A muller sin home no colo come.(2)
 Á neve de febreiro bótalle a vella un peido.
 A neve de febreiro, derrétea unha vella cun peido.
 A non ter, calquera chega.
 A noz e a *avellana tanto vale a podre como a sana.

⁹² A muller que lle pega o home fai ben si pode.

⁹³ A muller que lle pega ó home fai ben, si pode.

⁹⁴ A muller que lle pega ó home, fai ben, si pode.

⁹⁵ A muller que non sabe a doutrina culpa é do home que non a ensina; pau de carballo, rebolo de encina, toma, muller, aprende a doutrina.

⁹⁶ A muller cos 30 anos non ten mozo bota un xenio do demo.

⁹⁷ A muller sin braga pon o cú na cepa e caga.

A nugalla nin come pan nin dorme na palla, nin viste camisa lavada.
 D. V.
 A ocasión fai o ladrón.
 Verín.
 A ovella e a rapaza con sol á casa.
 A ovella é parente do lobo e cómeia.⁹⁸
 A ovella mansa mama na súa mai e mais na allea e a brava nin na súa nin na allea.⁹⁹
 A p...non putes i a ladrón non furtes.¹⁰⁰
 A pan duro dente agudo.
 A pasar o río e dar diñeiro nunca seas o primeiro.¹⁰¹
 A paxariña que é de boa casta trae a súa roladiña prá Pascoa.¹⁰²
 A pena do morto chega ó horto.¹⁰³
 A peneira de María a tola anda a aldea toda.¹⁰⁴
 Lugo.
 A perdiz, co dedo *na nariz.¹⁰⁵
 Debe comerse no recientemente matada.
 A perdiz, o dedo *na nariz.¹⁰⁶
 A perna no leito e o brazo no peito.
 Jd.
 A pesca e a caza na *plaza.
 Mejor comprarla que cazarla.
 A pidir, ¡calquera chega!
 A pita e a vaca polo pico dan *nata. (2)
 A pita e a vaca polo pico dan a *nata.
¹⁰⁷
 A pita e a vaca polo pico pon.¹⁰⁸

⁹⁸ A ovella é parente do lobo e cómeia.

⁹⁹ A ovella mansa mama na sua mai e mais na allea e a brava nin na sua nin na allea.

¹⁰⁰ A p...non putes y-a ladrón non furtes.

¹⁰¹ A pasar o río e dar diñeiro nunca seas o primeiro.

¹⁰² A paxariña que é de boa casta trae a sua roladiña prá Pascoa.

¹⁰³ A pena do morto cheg'o horto.

¹⁰⁴ A peneira de María, a tola and'a aldea toda.

¹⁰⁵ A perdiz có dedo na nariz.

¹⁰⁶ A perdiz o dedo na nariz.

¹⁰⁷ A pita e a vaca pol-o pico dan a nata.

¹⁰⁸ A pita i-o capón polo pico pon.

A pita non polo que coma, sinón polo que poña.¹⁰⁹

A pita, onde pon o ovo, pon o ollo.¹¹⁰

A pita, onde pon ovo, pon o ollo.

A *plaia de Panxón a roncar, bo tempo vai entrar.¹¹¹

Faro de Vigo 31/3/74.

Á porta da taberna non vendas nin auga.¹¹²

Á porta do rezador non poñas o millo ó sol.¹¹³

Á porta do rezador non poñas o trigo ao sol.

Á porta do rezador, non poñas o trigo ó sol i á do que non reza nada, nin trigo/grau nin nada.¹¹⁴

Á porta do rezador non poñas o trigo ó sol i á do que non reza nada, nin trigo, nin a cebada.¹¹⁵

A porta vella, caravillas novas.¹¹⁶

Lugo.

Á présa e ben non hai quen.¹¹⁷

A primeira, *escoba; a segunda, señora.¹¹⁸

A primeira muller, vasoira; a segunda, señora.¹¹⁹

A probe, non prometas; a rico, comprometas.¹²⁰

A puta e o can *sólo miran prá man.¹²¹

A que criada ha ter criada ha ser.

Vivero.

Á que Dios non lle dá fillos, o demo lle dá sobriños.¹²²

A que empreña en agosto, en maio torce o rostro.¹²³

Vivero.

A que ensena a barriga ensena a veciña.¹²⁴

A que moitos quere a ningún ten.

A que non me pariu non é a miña mai. (2).

A que non me pariu non é miña mai.

A quen Dios non lle dá fillos o demo lle dá sobriños.¹²⁵ (2)

A quen fai ben, noxos; a quen fai mal, guárdate.¹²⁶

A quen lle has dar cea non lle negues a merenda.¹²⁷

Vivero.

A quen lle has de dar a cena non lle negues a merenda.

D.V.

A quen madruga, Dio-lo axuda.¹²⁸

A quen mal queiras en preitos os vexas.

A quen non debo non temo.

A racha ha de saír á madeira anque o demo non queira.¹²⁹

Castrelo del Valle.

A racha, queira ou non queira, ha de saír á madeira.¹³⁰

A razón do máis forte é sempre a millor razón.

A razón non ten máis que un camiño.

¹⁰⁹ A pita non polo que coma, sinon polo que poña.

¹¹⁰ A pita onde pon o ovo pon o ollo.

¹¹¹ A plaia de Panxón a rocar, bó tempo vai entrar.

¹¹² A porta da taberna non vendas nin auga.

¹¹³ A porta do rezador non poñas o millo ó sol.

¹¹⁴ A porta do rezador, non poñas o trigo ó sol i a do que non reza nada, nin trigo/grau nin nada.

¹¹⁵ A porta do rezador non poñas o trig'o sol Y-a do que non reza nada nin trigo, nin a cebada.

¹¹⁶ A porta vella, carabillas novas.

¹¹⁷ Apresa e ben non hai quen.

¹¹⁸ A primeira, escoba a segunda, señora.

¹¹⁹ A primeira muller basoira a segunda señora.

¹²⁰ A probe non prometas a rico comprometas.

¹²¹ A puta e o cán sólo miran pra man.

¹²² A que Dios non lle da fillos o demo lle da sobriños.

¹²³ A qu'empreña en agosto en maio torce o rostro.

¹²⁴ A que ensen'a barriga ensen'a veciña.

¹²⁵ A quen Dios non lle da fillos o demo lle da sobriños. (2).

¹²⁶ A quen fai ben, noxos; a quen fai mal guárdate.

¹²⁷ A quen l'has dar cea non lle negues a merenda.

¹²⁸ A quen madruga, Diol-o axuda.

¹²⁹ A racha ha de sair a madeira anqu'o demo non queira.

¹³⁰ A racha, queira ou non queira, ha de sair á madeira.

A rega na horta e o sol na porta.¹³¹
 A rei morto, rei posto.
 A rico non debas e a pobre non
 *ofrezcas.
 A roupa dos tolos rómpena os cordos.¹³²
 A ruín cobrador máis ruín pagador.
 A sardiña de san Xoán pinga no pan.¹³³
 Pontevedra.
 A sardiña en maio que a parta un
 raio.¹³⁴
Faro de Vigo.
 A sardiña en maio xa pringa no
 borrallo.¹³⁵
 id.
 A semana de casar non é de parar.
 A semana de casar non é de parar.
 Cabreiroá.
 A semana de casar non é semana de
 parar.
 A simpatía topeina de noite e non a
 atopei de día.¹³⁶
 A sogra aínda que durma no monte non
 a comen os lobos.¹³⁷
 A *solana e o balcón son tentación pró
 ladrón.¹³⁸
 A sombra quer ser de agosto i o sol de
 setembre.
O mintireiro verdadeiro, 1969.
 A tega a poder de ir e vir fai seu nino.¹³⁹
 A troita fragosa, fea e fiada.
 A troita pra que guste, ha de ter sete
 efes: fresca, frita, fría, fiada, fragosa,
 fea e femia.¹⁴⁰

¹³¹ A rega n'a Horta e o sol na porta.

¹³² A roupa d'os tolos rompen-os cordos.

¹³³ A sardiña de S. Xoán pinga no pan.

¹³⁴ A sardiña en Maio que a parta un raio.

¹³⁵ A sardiña en Maio xa pringa no borrallo.

¹³⁶ A simpatía topeina de noite e nona atopei de día.

¹³⁷ A sogra aínda que durma no monte nona comen os lobos.

¹³⁸ A solana e o balcón son tentación pra o ladrón.

¹³⁹ A tega a poder dir e vir fai seu nino.

Pontevedra.
 A tulla sin centeo é como lameiro sin
 rego.
 A tulla sin centeo é como lameiro sin
 rego.¹⁴¹
 A vaca con vicio dá co pé na canada.¹⁴²
 A vaca da miña veciña dá millor leite
 que a miña.¹⁴³ (2).
 A vaca da miña viciña come menos
 herba, e dá máis leite cá miña.¹⁴⁴
 Gondulfes.
 A vaca ó tocarlle *na ubre leite dá.
 A vaca que non come cauda os bois ou
 come antes ou despois.¹⁴⁵
 Lugo.
 A vaca que non come cos bois ou
 comeu antes ou comerá despois.
 A veiga i a manteiga, a bondá ten á
 beira.¹⁴⁶
 Lugo.
 A vella, de escarmentada, pasa o río
 remangada.¹⁴⁷
 Lugo.
 A vella que de amores se devece o
 díaño que a leve.¹⁴⁸
 D. Eladio: Dicc. III p.408.
 A vella que proba os grelos chupa os
 dedos.¹⁴⁹
 Lugo.
 A vella que soupo vivir, guardou pan
 pra maio e leña pra abril.
 A vello chegarás e de vello non pasarás.
 A verdá fura as paredes.¹⁵⁰

¹⁴⁰ A troita pra que guste, ha de ter sete efes: fresca, frita, fría, fiada, fragosa fea e femia.

¹⁴¹ A tulla sin centeo e como lameiro sin rego.

¹⁴² A vaca con vicio da co pe na canada.

¹⁴³ A vaca da miña veciña da millor leite que a miña.

¹⁴⁴ A vaca da miña viciña come menos herba, e da mais leite qu'a miña.

¹⁴⁵ A vaca que non come cand'os bois ou come antes ou despois.

¹⁴⁶ A veiga y-a manteiga, a bondá ten-a veira.

¹⁴⁷ A vella d'escarmentada pasa o río, remangada.

¹⁴⁸ A vella que de amores se debece o díaño que a leve.

¹⁴⁹ A vella que prob'os grelos chup'os dedos.

A verdá non ten máis qu'on camiño. ¹⁵¹
Feces de Cima.
A vida boa é cara; haina máis barata,
pero non é vida. ¹⁵²
A vida boa é cara; haina máis barata,
pero non é vida. ¹⁵³
A vida do probe é andar a pedir. ¹⁵⁴
Vivero.
A vida non é como empeza senón como
acaba. ¹⁵⁵
A vide e a xesta co demo en testa.
A vila máis bonitiña é por todos
queridiña.
Verín.
A viña non quere máis sombra cá do
amo. ¹⁵⁶
A viña o dá e a viña o come. ¹⁵⁷
Refiriéndose al bagazo.
Á Virxen, Salves; ós santos, Credos e
os cartos, quedos. ¹⁵⁸
A visita e a lebre aos dous días fede.
A vista do *pañó é o *desengaño.
Á vista do pano está o desengaño. ¹⁵⁹
Á vista do pano está o *desengaño. ¹⁶⁰
Á vista do *pañó está o *desengaño. ¹⁶¹
A *viuda honrada ten a súa porta
pechada. ¹⁶²
Á *viuda, o diaño que a sacuda. ¹⁶³
A *viuda que moito chora ten gana de
outra voda. ¹⁶⁴

¹⁵⁰ A verdá, fura as paredes.

¹⁵¹ A verdá non ten mais qu'on camiño.

¹⁵² A vida boa é cara; haina máis barata pero non é vida.

¹⁵³ A vida boa é cara, haina máis barata pero non é vida.

¹⁵⁴ A vida do probe e andar a pedir.

¹⁵⁵ A vida non é como empeza senon como acaba.

¹⁵⁶ A viña non quere máis sombra qu'a do amo.

¹⁵⁷ A viña o da e a viña o come.

¹⁵⁸ A Virxen salves, ós Santos Credos e os cartos quedos.

¹⁵⁹ A vista do pano está o desengano.

¹⁶⁰ A vista do pano está o desengaño.

¹⁶¹ Á vista do paño está o desengaño.

¹⁶² A viuda honrada tén a sua porta pechada.

¹⁶³ Á viuda o diaño que a sacuda.

A xeadá de febreiro mata a vaca e
mailo leiro. ¹⁶⁵

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

A xente crecente ten o diaño no dente.

A xente da Gudiña, cada catro unha
sardiña.

Mezquita.

Á xente da vila que lle den e non que
lle pidan. ¹⁶⁶

A xesta/testa co demo apesta.

A zorra cando vai vella *hasta as pitas
se lle apoleiran na cabeza.

A zorra perde o rabo antes que as
mañas.

A zorra perde o rabo pero as mañas
non.

Abade que foi *monaguillo, ben sabe
quén bebe viño. ¹⁶⁷

Abre o porco, verás o teu corpo. ¹⁶⁸

Vivero.

Abril, abrilero, auga na cara e no leiro.

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Abril, abrilero, i o mes que no medio se
mete son tres; maio, maiolo i o mes
que anda soio son seis; san Xoán, san
Xoanón i o mes que nace o rapaz, son
outros tres, nove. ¹⁶⁹

Abril, abrilón, auga por un tubo e pode
que trebón.

O Gaiteiro de Lugo, 1972.

Abril fai meter a porca no cubil.

Abril frío e mollado enche o arquiro e
mantén o gado. ¹⁷⁰

¹⁶⁴ A viuda que moito chora ten gana de outra boda.

¹⁶⁵ A xeadá de Febreiro mata a vaca e mailo leiro.

¹⁶⁶ Á xente da vila que lle den e non que lle pidan.

¹⁶⁷ Abade que foi monaguillo, ben sabe quen bebe viño.

¹⁶⁸ Abre o porco verás o teu corpo.

¹⁶⁹ Abril, abrilero, i-o mes que no medio se mete son tres; maio, maiolo i-o mes que anda soio son seis; san Xoan, san Xoanón i-o mes que nace o rapaz, son outros tres, nove.

¹⁷⁰ Abril frío e mollado henche o arquiro e mantén o gado.

Abril frío, fornos quentes, alegría prós meus dentes.¹⁷¹

Lugo.

Abril frío, moito pan e pouco viño.

Abril, mata a porca no cubil e non deixa as portas abrir.¹⁷²

Abril, penduril; maio, en graio; en san Xuán, ségase o pan.¹⁷³

Abril quente e mollado, carga o carro i engorda o gado.¹⁷⁴

Calendario 'O mintireiro verdadeiro' 1969.

Abril, se por mal quere vir, as portas non deixa abrir.¹⁷⁵

Pontevedra.

Abril, si por mal quere vir, nin as portas deixa abrir.¹⁷⁶

Vivero.

*Abriles e señores, os máis traidores.

Aceite, carne, pantrigo e sal, mercadoría real.

Rua Petin.

Aceite, viño e amigo, millor canto máis antigo.

Rua Petin.

Aceite, viño e amigo, millor canto máis antigo.¹⁷⁷

*Aceitona, unha abonda (si é acabada de coller).

Rua Petin.

*Aceitona unha e, se é boa, unha ducea.

Rua Petin.

Achaque quere a morte e non sabe de qué sorte.¹⁷⁸

¹⁷¹ Abril, frío, fornos quentes alegría prós meus dentes.

¹⁷² Abril, mat'a porca no cubil e no deix'as portas abrir.

¹⁷³ Abril penduril Maio en graio en San Xuán ségase o pan.

¹⁷⁴ Abril quente e mollado, carga o carro i engorda o gado.

¹⁷⁵ Abril se por mal quere vir, as portas non deixa abrir.

¹⁷⁶ Abril, si por mal quere vir nin as portas deixa abrir.

¹⁷⁷ Aceite viño e amigo, millor canto máis antigo.

Gondulfes.

Achégate ó pote grande que te manterá anque sexa soio do cheiro.

Acougue á túa beira a mala veciña o tempo que o galo dura enriba da galiña.¹⁷⁹

Adoecido abril, cando non does nas costas does nos cadrís.

O gaiteiro de Lugo 1969.

Agoa mol en pedra dura tanto dá *hasta que a fura.¹⁸⁰

Agosto, agosteiro, mes de ir ós Caneiros, á Pilingriña e Naseiro.¹⁸¹

O gaiteiro de Lugo, 1972.

Agosto, agosto, vai preparando a boca pró mosto.¹⁸²

Gaiteiro de Lugo, pro ano 1971.

Agosto e *vendimia non son cada día.

Agosto fáiselle maio a quen non ten pan sementado.

Agosto madura e o setembro vendima as uvas.

O mintireiro verdadeiro, 1969

Agosto, magosto.

Agosto mollado, neve pró ano.¹⁸³

Agosto mollado, nin sebo, nin nabo, nin pan pró ano.¹⁸⁴

Lugo.

Agosto nos farta e agosto nos mata.

O mintireiro verdadeiro, 1969

Agosto pasou e o que mallou, mallou.

(2)

Agosto quente e festeiro, amigo do roscón e do gaiteiro, con sol que pon

¹⁷⁸ Achaque quere a morte e non sabe de que sorte.

¹⁷⁹ Acougue a tua beira a mala veciña o tempo que o galo dura enriba da galiña.

¹⁸⁰ Agoa mol en pedra dura tanto da hasta que a fura.

¹⁸¹ Agosto, agosteiro, mes de ir os Caneiros, Á Pilingriña e Naseiro.

¹⁸² Agosto, agosto, vai preparando a boca pró mosto.

¹⁸³ Agosto mollado neve pr'o ano.

¹⁸⁴ Agosto mollado nin sebo, nin nabo nin pan pr'o ano.

lume no palleiro, e mozos que bailan
no turreiro.

Pontevedra.

Agrade o cocho e non se repare no
cocho.

Aínda que non durma o ollo, descansa o
óso.¹⁸⁵

Aire de Meira, caldeiros á goteira.¹⁸⁶

Lugo.

Aire limiau, auga na mau.

Aire limiau, auga na mau; pro é de
inverno, que non é de vrau.¹⁸⁷

Alégrase o corvo e o can do que fai o
*gavilán.

Pontevedra.

Alégrase o lobo cos couces da ovella.

¡Alegría alegrote, que o rabo do porco
está no pote!

Algo ten a sardiña cando lla dan ó gato.¹⁸⁸

Vivero.

Alí onde naces, paces.

Allo, ¿por que naciches tan ruín?

Porque non me sementache en abril.¹⁸⁹

Almorzo cedo, coa carne e sebo; e
tarde, nin sebo nin carne.¹⁹⁰

Almorzo cedo cría carne e sebo.
Almorzo tarde, nin sebo, nin carne.¹⁹¹

Altas ou baixas, en abril son as
Pascoas.¹⁹²

D. Valladares.

Alzar sin vento e parir sin tempo non
pode ser.

D. V.

¹⁸⁵ Aínda que non durma o ollo descansa o oso.

¹⁸⁶ Aire de Meira caldeiros a goteira.

¹⁸⁷ Aire limiau auga na mau pro é de inverno que non é de vrau.

¹⁸⁸ Algo ten a sardiña cando lla dan o gato.

¹⁸⁹ Allo, ¿porqué naciches tan ruín? Porque non me sementache en Abril.

¹⁹⁰ Almorzo cedo coa carne e sebo e tarde nin sebo nin carne.

¹⁹¹ Almorzo cedo cria carne e sebo Almorzo tarde, nin sebo, nin carne.

¹⁹² Altas ou baixas en abril son as Pascoas.

Alzar sin vento non pode ser, como
parir sin tempo.

D. Valladares.

Ama de cura, puta segura.

Amigo de ricachón ou can ou cabrón.

Amigo do meu amigo meu amigo é.

Verín.

Amigo do val, compadre portugués e
aire sanabrés, fódome nos tres.

Amigo e viño, o máis antigo.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Amigo portugués, compadre montañés
e vento bragancés, f... nos tres.¹⁹³

Amigo portugués, compadre montañés
e vento bragandés, c.... en todos
tres.¹⁹⁴

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, aunque se perdan, pouco
importan.

Vivero.

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, que se perdan, pouco
importa.¹⁹⁵

Amigo que non dá e coitelo que non
corta, que se perdan, pouco
importa.¹⁹⁶

D. V.

Amigo que non sirva e coitelo que non
corta pouco importa.

Amigo que non serve e coitelo que non
corta, anque os leve o demo non
importa.

Cotobad.

Amigos, amiguíños, pro a vaquiña no
que vale.

Amigos de lonxe e contas de perto.

Amigos de lonxe e contas de perto.

D.V.

¹⁹³ Amigo portugués, compadre montañés e vento bragancés f... nos tres.

¹⁹⁴ Amigo portugués compadre montañés e vento bragandés c.... en todos tres.

¹⁹⁵ Amigo que non dá e coitelo que non corta que se perdan, pouco importa.

¹⁹⁶ Amigo que non da e coitelo que non corta, que se perdan pouco importa.

Amigos seamos e do noso teñamos.
 Amiguiños si; pero a peseta polos seus trinta e catro.¹⁹⁷
 Outros dicen: pero a pita pol-o carto.
 Vivero.
 Amiguiños sí, pro a pita polo que vale.
 Amiguiños sí, pro a vaquiña polo que valga.
 Amistades as de calquera que sexa máis que un.¹⁹⁸
 Amo *descuidado fai o criado ladrón.
 Amor con amor se paga.
 Amor de meniño, auga en cestiño.¹⁹⁹
 Vivero.
 Amos novos, cadabullos fóra.²⁰⁰
 Anada á carreira non se pillá.²⁰¹
 Vivero.
 Anada á carreira non se pillá.
 D.V.
 Anadiña pouca, anadiña moita, vai chegando [...] ²⁰²
 Anadiña pouca, anadiña moita, vai chegando unha á outra.²⁰³
 Vivero.
 Anda con un bo serás un deles; anda con un malo serás peor que eles.²⁰⁴
 Ánima por ánima, anima mea.
 Ano berceiro, ano merdeiro.²⁰⁵
 Ano cogordeiro, sinal de ruín palleiro.²⁰⁶
 Ano de ameixas, ano de queixas.
 Ano de ameixas, ano de queixas.²⁰⁷

¹⁹⁷ Amiguiños si; pero a peseta pol-os seus trinta e catro.
¹⁹⁸ Amistades as de calquera que sexa mais que un.
¹⁹⁹ Amor de meniño auga en cestiño.
²⁰⁰ Amos novos cadabullos fora.
²⁰¹ Anad'a carreira non se pillá.
²⁰² Anadiña pouca Anadiña moita vai chegando A ficha que nós manexamos está incompleta.
²⁰³ Anadiña pouca anadiña moita vai chegando unh'a outra.
²⁰⁴ Anda con un bó serás un deles; anda con un malo serás peor que eles.
²⁰⁵ Ano berceiro ano merdeiro.
²⁰⁶ Ano cogordeiro sinal de ruín palleiro.
²⁰⁷ Ano d'ameixas ano de queixas.

Vivero.
 Ano de ameixas e cereixas todas son queixas; ano de pavías [...].²⁰⁸
 Ano de *bellota, ano de mamota.²⁰⁹
 Ano de *bellota, ano de mamota.²¹⁰
 Mamota: castaña cocida.
 Ano de belota, ano de laroca.²¹¹
 Refranes del Almanaque Agrícola ZZ – 1969.
 Ano de belotas, ano de larotas.
 Ano de brevas nunca o vexas.
 Ano de herba, ano de merda.
 Ano de moito viño, garda viño; ano de pouco viño, vende viño.
 Ano de neves ano de *bienes.
 Ano de noces, ano de voces. **(3)**
 Ano de noces, ano de voces.²¹²
 Ano de ovellas, ano de abellas.²¹³
 Ano de viño, guarda viño.²¹⁴
 Que se gastará todo.
 Ano de viño, vende viño e garda viño.²¹⁵
 Ano de xeadas, ano de fornadas.²¹⁶
 Ano esgordeiro, sinal de ruín palleiro.²¹⁷
 Ano que se morre, ben se come.²¹⁸
 Vivero.
 Aunque me botes os cas ó rabo, léveme o demo si deixo o nabo.²¹⁹
 Un individuo que quere indicar que non cede. Mondoñedo.

²⁰⁸ Ano de ameixas e cereixas todas son queixas; ano de pavías,. A ficha que nós manexamos está incompleta.
²⁰⁹ Ano de bellota ano de mamota.
²¹⁰ Ano de bellota, ano de mamota.
²¹¹ Ano de belota ano de laroca.
²¹² Ano de noces ano de voces.
²¹³ Ano de ovellas ano de abellas.
²¹⁴ Ano de viño, guarda viño.
²¹⁵ Ano de viño vende viño e garda viño.
²¹⁶ Ano de xeadas ano de fornadas.
²¹⁷ Ano esgordeiro sinal de ruín palleiro.
²¹⁸ Ano que se morre ben se come.
²¹⁹ Aunque me botes os cas ao rabo, léveme o demo si deixo o nabo.

Anque pico non divico que non se morra mai por fillo nin muller por seu marido.²²⁰

Quando la Virgen quedó sola y desamparada a la muerte de Cristo, un judío dijo a otro: Mira a mai de Noso Señor como come. Y ella oyéndoles les dijo:- Anque pico /non divico /que non se morra...Lo dice la gente para indicar que nadie muere de pena.

Anseas alleas matan os asnos. (2)

Antes de asar as castañas, olla se están ben amosegadas; que, si che estoupan non lume, sáltanche á cara.²²¹

Do magosto. Rev. Galicia nº 584.

Antes de casar, mira o que fas.²²²

Antes de casar, ten casa en que morar, terras en que traballar e viñas en que podar.²²³

Pontevedra.

Antes de comer, non podo facer; e, de comido, entambollecido.²²⁴

Antes de rezar e cantar, mexar.

Ao probe e ao *nogal, todos lle fan mal.

Ao que suda, Dios o axuda.²²⁵

Faro de Vigo.

Aos carballos, as raíces e, á xente, comer.²²⁶

Decíanlle a unha enferma pra sanar que comera.

Aos ricos *hasta lle pairan os bois.

Aproveita o que non presta, verás o que fai falta. (2)

Apunta a teta, zapateta.

Aquela que non me pariu non é miña mai.

Arado rabudo i o labrador barbudo.²²⁷

Lugo.

Arco iris formado, nin bo tempo, nin moi malo.²²⁸

Arco iris formado, nin bo tempo, nin moi malo.²²⁹

Arde a casa, ¡quentarse a ela!²³⁰

Vivero.

Arde a casa, quentémonos a ela.²³¹

Arde millor a leña verde que as pedras enxoitas.

Arde millor leña mollada que pedra seca.

Are quen arou, que maio xa pasou.

Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Arrieiro dunha besta, cesteiro de unha cesta, e pescador de cana, máis perde do que gana.²³²

Porquera.

Arrieiro dunha besta, cesteiro dunha cesta, e pescador de cana, máis perde que gana.²³³

Arrieiro perdido, atares de seda. (2)

Arrieiros somos e no camiño nos encontraremos.

Arrieiros somos e no camiño nos encontraremos.²³⁴

As berzas no outono, comen o dono.²³⁵

O mintireiro verdadeiro, 1969.

As berzas quéroas untadas; as patacas, fariñentas e pra compango do porco, quero costelas salpresas.²³⁶

²²⁰ Anque pico /non divico que non se morra /mai por fillo /nin muller /por seu marido.

²²¹ Antes de asar as castañas, olla se están ben amosegadas; que si che estoupan non lume sáltanche á cara.

²²² Antes de casar mira o que fas.

²²³ Antes de casar tén casa en que morar, terras en que traballar e viñas en que podar.

²²⁴ Antes de comer non podo facer e de comido entambollecido.

²²⁵ Ao que suda Dios o axuda.

²²⁶ Aos carballos as raíces e a xente comer.

²²⁷ Arado rabudo y-o labrador barbudo.

²²⁸ Arco iris formado nin bó tempo nin moi malo.

²²⁹ Arco iris formado, nin bó tempo nin moi malo.

²³⁰ Ard'a casa, ¡quentarse a ela!

²³¹ Arde a casa, quentémonos a ela.

²³² Arrieiro d'unha besta cesteiro de unha cesta e pescador de cana mais perde do que gana.

²³³ Arrieiro dunha besta, cesteiro dunha cesta e pescador de cana mais perde que gana.

²³⁴ Arrieiros somos e-no camiño nos encontraremos.

²³⁵ As berzas no outono, comen ó dono.

Pontevedra.
As cabras do señor Barbeiro botan tarde e veñen cedo, ¿como elas van criar sebo? ²³⁷

As *campanas de Adelán tocan por dar, dan.

Lugo.
As *campanas de Adelán tocan según lle dan. ²³⁸

As canas enganán, os dentes e as arrugas non menten.

As Candelas, que chova que ría, coarenta días son de inverña.

Verín.
As cerdeiras e os ladrós, aunque se prendan, non son bos. ²³⁹

D. Valladares.
As cerdeiras i os ladrós, aunque se prendan non son bos. ²⁴⁰

D. V.
As cuñas, dan mau das zocas. ²⁴¹

Vivero.
As fillas das miñas fillas...
Algo parecido se dice en la Odisea pág. 10, Canto I.

As ganas de comer fan á vella correr.

As labores que se empezan en sábado mexa o sacristán nelas.

As leis van por onde queren os reis.

As maldiciós de burro non chegan ó ceu.

As medias non son boas con naide ¡soio coa muller i eso aínda, aínda! ²⁴²

Se refiere a negocios a medias.

As medias soio son boas prás pernas.

²³⁶ As berzas quéroas untadas, as patacas fariñentas e pra compango do porco, quero costelas salpresas.

²³⁷ As cabras do señor Barbeiro botan tarde e veñen cedo, como elas van criar sebo.

²³⁸ As *campanas d'Adelán tocan según lle dan.

²³⁹ As cerdeiras e os ladrós, aunque se prendan, non son bós.

²⁴⁰ As cerdeiras i-os ladrós, aunque se prendan non son bós.

²⁴¹ As cuñas, dan mau d'as zocas.

²⁴² As medias non son boas con naide ¡soio coa muller i-eso aínda, aínda!

As medias soio son boas prás pernas. ²⁴³

Se refiere a negocios a medias.

As medias son boas prás pernas.

As medias son boas prás pernas. ²⁴⁴

As mulleres como as uvas: as boas, colgalas; e as malas, cortalas. ²⁴⁵

As mulleres de novas, cabras; de mozas, putas; de vellas, bruxas. ²⁴⁶

As mulleres son como as uvas: as boas, pra colgalas; e as malas, pra pisalas. ²⁴⁷

Ás nove déitate, home, que ás dez xa non te tes. ²⁴⁸

Ás penas, tragos; i ás raibas, cigarros. ²⁴⁹

As pitas i os galos axuntan os cus e apartan os rabos. ²⁵⁰

Cuando andan en celo.

As que ao muíño van, si son bonitas, logo as moerán. ²⁵¹

As soberbias non voltan pró río. ²⁵²

As temperanzas pérdenas os meses pro non o ano.

As templanzas de santa Mariña e Santiago fan o pan pra o outro ano. ²⁵³

Ás veces o demo é tendeiro. ²⁵⁴

Verín.

Ás veces o demo é tendeiro. (2)

²⁴³ As medias soio son boas prás pernas.

²⁴⁴ As medias son boas prás pernas.

²⁴⁵ As mulleres como as uvas: as boas colgalas e as malas, cortalas.

²⁴⁶ As mulleres de novas, cabras; de mozas, putas, de vellas bruxas.

²⁴⁷ As mulleres son como as uvas: as boas pra colgalas e as malas pra pisalas.

²⁴⁸ As nove deitate home que as dez xa non te tés.

²⁴⁹ As penas, tragos y'as raibas, cigarros.

²⁵⁰ As pitas i-os galos axuntan os cús e apartan os rabos.

²⁵¹ As que ao muíño van, si son bonitas, logo as moerán.

²⁵² As soberbias non voltan pr-o río.

²⁵³ As templanzas de Santa Mariña e Santiago fan o pan pra o outro ano.

²⁵⁴ As veces o demo é tendeiro.

As visitas son como o pescado, que ós tres días feden.²⁵⁵

Asegún é o burro fáiselle a albarda.²⁵⁶
Gondulfes.

Asegún me tocan bailo.

Así che dure a mala veciña como a neve marceliña.

Asoprar e solber non pode ser.
Gondulfes.

Auga con sol non vale un frixol.

Auga con vento non vale un pemento.

Auga corrente non mata a xente. Auga parada está *envenenada.²⁵⁷

Auga de abril enche o carro i o carril.²⁵⁸

Lugo.

Auga de abril mata a porca no cubil i a auga de maio mata a porca nun ano.

Rubiós.

Auga de abril vale cabalos mil.²⁵⁹

Lugo.

Auga de agosto, nin bo viño nin bo magosto.²⁶⁰

Castrelo del Valle.

Auga de maio vale o cabalo dun ano.²⁶¹

Lugo.

Auga de san Xoán tolle o viño e non dá pan; a auga de sta. Mariña na meda fai fariña.²⁶²

Auga de san Xoán tolle o viño, non dá pan e tira o aceite ó chan.²⁶³

Auga de santa Mariña cura a feridiña.²⁶⁴

²⁵⁵ As visitas son como o pescado que os tres días feden.

²⁵⁶ Asegún e o burro faisell'a albarda.

²⁵⁷ Auga corrente non mat'a xente. Auga parada está envenenada.

²⁵⁸ Auga d'abril henche o carro y-o carril.

²⁵⁹ Auga d'abril vale cabalos mil.

²⁶⁰ Auga d'agosto nin bo viño nin bo magosto.

²⁶¹ Auga de maio vale o cabalo d'un ano.

²⁶² Auga de San Xoán tolle o viño e non da pan; a auga de Sta Mariña na meda fai fariña.

²⁶³ Auga de San Xoán tolle o viño non da pan e tira o aceite ó chan.

²⁶⁴ Auga de Santa Mariña cura a feridiña.

Auga de santa Mariña *hasta na meda fai fariña.²⁶⁵

Auga de xaneiro, esterco e carneiro.²⁶⁶
Vivero.

Auga de xaneiro, medio esterqueiro.²⁶⁷
Lugo.

Auga de xaneiro, todo o ano ten tempeiro.²⁶⁸

Auga do rego non quita a do ceo.²⁶⁹
Viana.

Auga en agosto, mes por mes, vale por tres.

Auga en agosto, nin bo nabo nin bo magosto.²⁷⁰

Auga en agosto, nin bo nabo, nin bo magosto.²⁷¹

Auga en maio, pan todo o ano.²⁷²
Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Auga en outono, mal pró meu dono.²⁷³
Orense.

Auga na lama, xeadá na cama.²⁷⁴

Auga ó mediodía auga todo o día.²⁷⁵

Auga pola Ascensión, nin boa faba, nin bo melón.²⁷⁶

Rubiós. Agosto.

Auga que corre non mata o home.²⁷⁷
Vivero.

Auga que corre, non mata o home.²⁷⁸
O gaitero de Lugo, ano 1966.

Auga que non has de beber, déixaa correr.

²⁶⁵ Auga de Santa Mariña hasta na meda fai fariña.

²⁶⁶ Auga de Xaneiro esterco e carneiro.

²⁶⁷ Auga de xaneiro medio esterqueiro.

²⁶⁸ Auga de Xaneiro, todo o ano ten tempeiro.

²⁶⁹ Auga do rego non quit'a do ceo.

²⁷⁰ Auga en agosto nin bó nabo nin bó magosto.

²⁷¹ Auga en agosto nin bo nabo nin bo magosto.

²⁷² Auga en maio pan todo o ano.

²⁷³ Auga en outono, mal pra o meu dono.

²⁷⁴ Auga na lama xeadá na cama.

²⁷⁵ Auga o mediodía auga tod'o día.

²⁷⁶ Auga pola Ascensión nin boa faba nin bó melón.

²⁷⁷ Auga que corre non mat'o home.

²⁷⁸ Auga que corre, non mata ó home.

Auga sobre *a mel, sabe mal e fai ben.
279

Ave de pico non fai o seu dono rico.
Riós.

Ave que se muda en cada sitio deixa unha pluma.
Riós.

Ave que se muda en cada sitio deixa unha pruma.

Bacuriño de celeiro non quere compañeiro.
D. V.

Bacuriño de celeiro non quere compañeiro.
D. Valladares.

Baguiño a baguiño fixo unha vella unha pipa de viño.

Baila o can polo pan.²⁸⁰

Baraxa diñeiro, sea teu ou alleo.²⁸¹
Refranes de Viana. M^a del Rosario Castells Vila: "La comarca natural de Viana del Bollo" p. 129-130.

Barba ben mollada, medio afeitada.

Bebe cos borrachos, xoga cos xugadores e págalle ás mulleres.
Así non habrá líos.

Bebe, e, si bebes moito, beberás pouco; e, si bebes pouco, beberás moito. Este é consello de un avisado non de un louco.²⁸²

Bebe, irmán, bebe que a vida é breve.²⁸³

Beber e non comer e cegar e non ver.

Becerro mamón non mama deitado.

Beixos non fan vésporas pero tocan ás vésporas.²⁸⁴

²⁷⁹ Auga sobre a mel, sabe mal [e] fai ben. A ficha que nós manexamos está incompleta pero parécenos percibir a parte superior do e.

²⁸⁰ Baila o can pol'o pan.

²⁸¹ Baraxa diñeiro sea teu ou alléo.

²⁸² Bebe, e si bebes moito beberás pouco e si bebes pouco beberás moito. Este é consello de un avisado non de un louco.

²⁸³ Bebe, hirman, bebe que a vida é breve.

²⁸⁴ Beixos non fan vésporas pero tocan ás vesporas.

Viveiro.

Ben criado, mal criado, ós sete meses, sentado.²⁸⁵

Vivero.

Ben mandado, mal mandado, fágase o que manda o señor amo.

D. V.

Ben ou mal feito, ten o *escribano de xeito.

Ben se alegra o lobo do que come a zorra.

Ben se alegra o lobo do que come o zorro.²⁸⁶

Verín.

Ben veñas, maio, o mellor mes de todo o ano.²⁸⁷

Refranes (del calendario "O mintireiro verdadeiro" 1968).

Ben veñas, maio, o millor mes de todo o ano.

Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Bendigo a sorte dos galos que a tódalas pitas teñen e a ningunha manteñen.

Bendita sea a tallada que trai outra remangada.

Bendita sea a tallada que trai outra remangada.

D. V.

Bendito mes, que entra polos Santos e remata con san Andrés.²⁸⁸

Berzas de marzo, cesta no brazo.²⁸⁹

Berzas que non has de comer déixaias ó demo ferver.²⁹⁰

Lugo.

Bés, cantos vexas, casa, canto *quepas.²⁹¹

Verín.

²⁸⁵ Ben criado, mal criado, os sete meses, sentado.

²⁸⁶ Ben s'alegra o lobo do que come o zorro.

²⁸⁷ Ben veñas maio, o mellor mes de todo o ano.

²⁸⁸ Bendito mes, que entra polos Santos remata con San Andrés.

²⁸⁹ Berzas de marzo cesta no brazo.

²⁹⁰ Berzas que non has de comer deixay'as o demo ferver.

²⁹¹ Bés cantos vexas, casa canto quepas.

Bés cantos vexas e haxa cantos *quepas.
Bés tras de cancelas, todo se vai en caravelas.²⁹²
Besta amarrada, se non come, paga.²⁹³
Vivero.
Besta comedora, ramal *corto.²⁹⁴
Besta de herba, besta de merda.
Besta de moitos cómena os lobos.²⁹⁵
Besta grande, ande ou non ande.²⁹⁶
Besta grande, ande ou non ande.
Besta luguesa, muller coruñesa e home santiagués, ningún dos tres.
Besta mular, ben comer, ben andar.²⁹⁷
Lugo.
Besta mular ou comer ou andar.
D. V.
Besta ougada, reata curta.²⁹⁸ (2).
Besta parada non fai xornada.
D. V.
Besta que non caga non dorme na corte.
Besta que non dá esterco fóra coela da estrabería.²⁹⁹
Besta que non fai esterco fóra da cuadra.³⁰⁰
Besta que xeme a carga non teme.
D. V.
Besta que xeme a carga non teme.
D. Valladares.
Besta vella botala ó toxo.³⁰¹
Besta vella non entra ó paso.³⁰²
Besta vella non fai capital. (2)
Besta vella non muda de paso.
Besta vella, ó toxo.³⁰³

²⁹² Bes tras de cancelas todo se vai en caravelas.

²⁹³ Besta amarrada se non come, paga.

²⁹⁴ Besta comedora, ramal corto.

²⁹⁵ Besta de moitos comena os lobos.

²⁹⁶ Besta grande ande ou non ande.

²⁹⁷ Besta mular ben comer ben andar.

²⁹⁸ Besta ougada reata curta. (2)

²⁹⁹ Besta que non da esterco fora coela da estrabería.

³⁰⁰ Besta que non fai esterco fora da cuadra.

³⁰¹ Besta vella botal'ó toxo.

³⁰² Besta vella non entra o paso.

³⁰³ Besta vella ó toxo.

Albarellos.

Bica de monxa, fanega de trigo.
Bica quente con touciño éche o caldo das mulleres; e vén o home da arada e roe as berzas, se as quere.³⁰⁴
Pontevedra.
Bicos de porco non chegan ó ceo.
Billete cambiado, billete gastado.
*Bizcocho de monxa, fanega de trigo.
(2)
Bizcoito de monxa, fanega de trigo.
As monxas. Verín.
Bizcoito de monxa, fanega de trigo.
Bizcoito de monxas fanega/carga de trigo.³⁰⁵
Bo avogado, mal veciño.³⁰⁶
Bo era maio si non fora o trasmaio.³⁰⁷
¿Bo ou mal pleito?, ten o escribán de xeito.³⁰⁸
Bo ou mal pleito, ten o escribán de xeito.³⁰⁹
Bo ou mal preito, ten ao escribán do teu xeito.³¹⁰
Eladio Rodriguez, Dicionario... II p 253.
Bo puñado son tres moscas.
Boa demanda ou ruín demanda, ten o escribán da túa banda.³¹¹
Eladio Rodriguez, Dicionario... II p 253.
Boa demanda ruín demanda, ten o *escribano da túa banda.³¹²
Vivero.
Boa horta en marzo, cesta no brazo.

³⁰⁴ Bica quente con touciño, éche o caldo das mulleres e ven o home da arada e roe as berzas, se as quere.

³⁰⁵ Bizcoito de monxas fanega (var.=carga) de trigo.

³⁰⁶ Bó abogado mal veciño.

³⁰⁷ Bó era maio si non fora o trasmaio.

³⁰⁸ Bó o mal pleito?, ten ao escriban de xeito.

³⁰⁹ Bó ou mal pleito tén ó escriban de xeito.

³¹⁰ Bó ou mal preito, tén ao escribán do teu xeito.

³¹¹ Boa demanda ou ruín demanda, ten ao escribán da tua banda.

³¹² Boa demanda ruín demanda ten o escribano da tua banda.

Boa roca/tea fía quen o seu menino cría.

Boa rocada fía a que o seu fillo cría.³¹³

Boa roupa e boa vida fan a vella garrida.

D. V.

Boas foran as comerotas si non foran as pagarotas.

Boas son as miñas veññas, mais *me faltan as galiñas.

Beññas: veciñas.

Boas son miñas veciñas, pero xa me faltan tres galiñas.

Boca que se abre algo quer.

Bocado comido non fai amigo. (2)

Bocado comido non fai o amigo.

Bocado comido non gana amigo.

Rubiós.

Boi bravo, rego largo.

Boi bravo, rego largo.

D. V.

Boi escornón recibe cornadas.

Boi morto, vaca é.

Boi que non ara, aguillada nas costas.

Boi ruín en cornas medra.³¹⁴

Porquera.

Boi solto de seu se lambe.

Boi vello polo uso ara.³¹⁵

Lugo.

Boi vezado volve ó prado.³¹⁶

Boi vezado volve ó prado.³¹⁷

Buey acostumbrado...

Bola mol moita na man e pouca no fol.

Lugo.

Bon ou mal preito, ten o escribán de xeito.³¹⁸

Verín.

Bon vai o romeiro, desque lle esquece o bordón.³¹⁹

³¹³ Boa rocada fía a qu'o seu fillo cria.

³¹⁴ Boi ruín en cornas medra.

³¹⁵ Boi vello pol'o uso ara.

³¹⁶ Boi vezado volv'o prado.

³¹⁷ Boi vezado, volve ó prado.

³¹⁸ Bon ou mal preito, ten o escriban de xeito.

³¹⁹ Bon vai o romeiro, desque lle esquece o bordón.

Bonitura, sete faltas disimula.

D. V.

Bótame na lama e faime boa cama.

Ref á semente do trigo, do centeo non.

Bótame no pó e non me teñas dor.

Bótame no *polvo e non me teñas dor, bótame na lama e cuídame.³²⁰

Brañeiro paxareiro nunca bo renteiro.

Brencellao e caíño os pais son do viño.³²¹

Brencelleo e Caíño os pais son do viño.³²²

Pontevedra.

Brétema en Padornelo, sardiña no garabelo.³²³

Lugo.

Brétema na montaña, pescador á cabana.³²⁴

Vivero.

Brétema no monte, millor que pola mañá é pola noite.³²⁵

Brétema no monte, millor que pola mañá é pola noite.

D. V.

Brétema no vale, pescador, á *calle.³²⁶

Vivero.

Brote de maio, pouco e malo.³²⁷

Brote, nos Coutos; cepa, nos outros.³²⁸

Burro/Besta grande ande ou non ande.

Burro grande ande ou non ande.

Gondulfes.

Burro morto, cebada ó rabo.

Ca fanega pode calquera de aí pra riba costa moito.³²⁹

³²⁰ Bótame no polvo e non me teñas dór, bótame na lama e cuídame.

³²¹ Brencellao e caíño os pais son do viño.

³²² Brencelleo e Caíño os pais son do viño.

³²³ Brétema en Padornelo sardiña no garabelo.

³²⁴ Brétema na montaña pescador a cabana.

³²⁵ Brétema no monte millor que pol'a mañá e pol'a noite.

³²⁶ Brétema no vale, pescador, a calle.

³²⁷ Brote de Maio pouco e malo.

³²⁸ Brote nos Coutos cepa nos outros.

³²⁹ Ca fanega -(5 fillos)- pode calquera de ahí pra riba costa moito.

Falando do nº de fillos din os paisanos: "Ca fanega -(5 fillos)- pode calquera de ahí pra riba costa moito.

Ca muller na cama e ca puta na lama.

Ca perda, naide alegre.

Vivero.

Cabalo grande ande ou non ande.

Cabalo que ten que ir á guerra non morre no ventre da égoa.

Cabalo que vai á guerra non morre na barriga da miña égoa.

Cabalo vello, non aprende nova cabalgadura.

Cabra coxa non ten sesta porque, si a ten, pouco lle presta.³³⁰

Cabra pola horta, cordeiriño novo.

Cabra que estás na pena, o que de outro oes por ti espera.³³¹

Feces de Cima.

Cabrito de mes, porco de tres, muller de dezaioito e home de vintetrés.

Cada cal arrima a brasa á súa sardiña.³³²

Castrelo del Valle.

Cada can lambe o seu. **(2)**

Cada can no seu palleiro é moita xente.

Cada can no seu palleiro é moita xente.

O Gaitero de Lugo 1969.

Cada carneiro pola súa pata se ha desollar.³³³

Cada cavadela unha misca.

Cada cousa no seu tempo e os nabos en Advento. **(2)**

Cada galo canta no seu poleiro e o español no seu e no do compañeiro.

Cada macho co seu cacho.

Cada moucho pró seu corroucho.³³⁴

³³⁰ Cabra coxa non ten sesta porque si a ten pouco lle presta.

³³¹ Cabra qu'estás na pena, o que d'outro oes por ti espera.

³³² Cada cal arrim'a bras'a sua sardiña.

³³³ Cada carneiro pol-a sua pata s'ha desollar.

³³⁴ Cada moucho pro seu corroucho.

Cada moucho pró seu soucho, cada pardal co seu igual.³³⁵

Cada pardal co seu igoal. **(2)**

Cada pita mantén os seus polos.³³⁶

Cada probe enterra a seu pai como pode.³³⁷

Cada terra seu uso, cada roca seu fuso.

Cada un fala da feira como lle foi nela.

(2)

Cada un fala da feira como lle vai nela.

Cada un na súa casa e Dios na de todos.³³⁸

Cada un no que trata, mata.³³⁹

Cada un, pra si, vale por dous.³⁴⁰

Cada un, pra si, vale por tres.³⁴¹

Vivero.

Cada un raña onde lle proe.

Cada un sabe de si, e Dios de todos.³⁴²

Vivero.

Cada un ten a fama que lle queiran dar.³⁴³

Cada un turra do seu pra que lle medre.

Caga duro e mexa craro e *ríete do médico e do boticario.

Cal máis, cal menos, toda a la che é pelos/toda a la che é.³⁴⁴

Lugo.

Cal o ano, tal o xarro.

O mintireiro verdadeiro, 1969.

Caldelau: unha manta ó lombo e un pan na mau.

Caldo de pota pequena e viño de cuba grande.

Caldo de pote pequeno e viño de cuba grande. **(2)**

³³⁵ Cada moucho pro seu soucho, cada pardal co seu igual.

³³⁶ Cada pita mantén ós seus polos.

³³⁷ Cada probe enterr'a seu pai como pode.

³³⁸ Cada un na sua casa e Dios na de todos.

³³⁹ Cada un no que trata mata.

³⁴⁰ Cada un pra si vale por dous.

³⁴¹ Cada un pra si vale por tres.

³⁴² Cada un, sabe de si, e Dios de todos.

³⁴³ Cada ún ten a fama que lle queiran dar.

³⁴⁴ Cal mais, cal menos tod'a la ch'e pelos/ toda a lá che é.

Caldo sin grasa pan sin tasa.
 Vivero.

Caldo sin graxa pan sin tasa.
 Caldo sin pan no inferno io dan.³⁴⁵
 Calor de brasa pronto pasa.
 Camiño en costa non ten bosta.³⁴⁶
 Camiño que collan dous, limpeza,
 verdade e xusticia non o atoparás en
 Galicia aínda que o pidas por Deus.³⁴⁷

Can cativo de lonxe ladra.
 Vivero.

Can na porta, pedrada no rabo.
 Can pola porta pedrada no lombo.
 Can pola porta pedrada no rabo.
 Can que ladra non morde.
 Verín.

Can que moito lambe tira *sangre.
 Vivero.

Can que moito lambe tira sangue.
 Cando a Candelaria ri inda o inverno
 está por vir.
 Vivero.

Cando a carballeira canta sabe ben a
 manta.
 Lugo.

Cando a carballeira zoa sabe ben a
 broa.
 Cando a carballeira zoa sábeche máis
 ben a broa.
 Coruña.

Cando a *gaviota visita o labrador, mal
 lle vai ó pescador.³⁴⁸
 Estes refráns mariñeiros recolléunos
 pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio
 López Polo (*Almanegra*), mariñeiro
 do mar de Viveiro. *Gaiteiro de
 Lugo*, pro ano 1971.

Cando a lebre diga misa, o coello sea
 abade e o raposo sea frade, deixarei a

³⁴⁵ Caldo sin pan no inferno y-o dan.

³⁴⁶ Camiño en costa non tén bosta.

³⁴⁷ Camiño que collan dous, Limpeza, verdade e xusticia non o atoparás en Galicia aínda c'o pidas por Deus.

³⁴⁸ Cando a gaviota visita ó labrador, mal lle vai ó pescador.

miña casa e perderei a túa amizade.
³⁴⁹

Pontevedra.

Cando a *limosna é grande *hasta os
 santos desconfían.³⁵⁰
 Cando a *limosna é moita *hasta o
 probe desconfía.
 Cando a *limosna é moita *hasta o
 santo desconfía.
 Cando a mora madura, xa pinta a uva.
³⁵¹

Cando a raposa vai vella, *hasta as
 galiñas apoléiranselle no pescozo.³⁵²
 Cando a raposa vai vella, *hasta as
 galiñas se lle apoleiran no pescozo.³⁵³
 Cando a ruliña rular, colle o foliño e vai
 sementar.
 Cando a zorra anda ós grilos, mal ianda
 o conto.³⁵⁴
 Cando a zorra anda ós grilos, o cabo ás
 preguntas, e o tenente a canto estamos
 de mes, mal lle vai a todos tres.³⁵⁵
 Cando aquí neva ¿que fará na serra?³⁵⁶
 Cando anda o gato no tellado, xeada no
 prado.³⁵⁷
 Cando as neves desaparecen, as augas
 crecen.³⁵⁸
 Cando boten a *campana a *vuelo
 vamos ver quén agarra o badal.³⁵⁹

³⁴⁹ Cando a lebre diga misa, o coello sea abade e o raposo sea frade, deixarei a miña casa e perderei a túa amizade.

³⁵⁰ Cando a limosna é grande hasta os santos desconfían.

³⁵¹ Cando a mora madura xa pinta a uva.

³⁵² Cando a raposa vai vella hasta as galiñas apoléiranselle no pescozo.

³⁵³ Cando a raposa vai vella hasta as galiñas se lle apoleiran no pescozo.

³⁵⁴ Cando a zorra anda os grilos, mal i-anda o conto.

³⁵⁵ Cando a zorra anda ós grilos, o cabo ás preguntas e o tenente a canto estamos de mes, mal lle vai a todos tres.

³⁵⁶ Cando aquí neva ¿que fara na serra?

³⁵⁷ Cando anda o gato no tellado xeada no prado.

³⁵⁸ Cando as neves desaparecen as augas crecen.

Cando busques noiva, mira prá cara dela, pró corpo da mai e a carteira do pai.³⁶⁰

Cando canta a bubela, a faba na terra.³⁶¹

Cando canta a bubela, millo á terra.³⁶²

Cando canta o cuco o criadoponse farruco.

Cando chega o cuco, vén o pan ó suco.³⁶³

Cando chove, chove; cando neva, neva; mais, cando fai vento, ese si que é mal tempo.³⁶⁴

Se dice en Verín: "Como dicen os portugueses..."

Cando chove e fai sol anda o demo no Ferrol.

Cando chove e fai vento, *señal de mal tempo.

Cando dan a ovella, colle a corda e vai por ela.³⁶⁵

Cando dan a ovella, colle a corda e vai por ela.

Verín.

Cando Dios dá non é migalleiro.³⁶⁶ (2)

Cando en agosto o Monte *Mayor ten monteira, non hai castañas.³⁶⁷

Cando en maio hai lama, inda algo se gana.

Bene. "O maio e 'os maios'". *Faro de Vigo* 2/5/71.

Cando hai auga e sol en marzo, aparella as cubas e o mazo.

Refranes (del calendario "O mintireiro verdadeiro" 1968).

³⁵⁹ Cando boten a campana a vuelo vamos ver quen agarra o badal.

³⁶⁰ Cando busques noiva mira prá cara dela, pro corpo da mai e a carteira do pai.

³⁶¹ Cando canta a bubela a faba na terra.

³⁶² Cando cant'a bubela millo a terra.

³⁶³ Cando chega o cuco, ven o pan ó suco.

³⁶⁴ Cando chove, chove; cando neva, neva, mais cando fai vento ese sí que é mal tempo.

³⁶⁵ Cando dan a ovella colle a corda e vai por ela.

³⁶⁶ Cando Dios da non é migalleiro. (2)

³⁶⁷ Cando en agosto o monte Mayor ten monteira non hai castañas.

Cando hai pouco pan, cortar primeiro.
Cando hai viño no Ribeiro hai alegría e diñeiro.

Orense.

Cando maman da mai, todo vai ben; cando chupan do pai, todo vai mal.³⁶⁸

Decía un señor de Verín, cuando hablaba de los gastos de sus hijos en la Universidad: -Cando maman da mai todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.

Cando Mariquiña quere, logo varre a casa.³⁶⁹

Cando marzo maiea, maio marcea.

Cando marzo vén quente, trae o demo no dente.³⁷⁰

Cando mexa un portugués, sempre mexan dous ou tres.³⁷¹

Cando moro, moro; cando cristiano, cristiano.

Cando no castiñeiro vires candea, leva o carneiro á ovella.³⁷²

D. V.

Cando no xaneiro bebes, no monte hai neves.

Cando non estás preso, ándante buscando.

Cando non teñas qué facer, bota terra sobre terra e terás qué comer.³⁷³

Cando o ano é de piollos, non vale mudar camisa.³⁷⁴

Cando o ano entrare en domingo vende os boiciños e merca millíño.

Cando o ano entrare en domingo vende os boiciños e merca millíño.³⁷⁵

³⁶⁸ Cando maman da mai todo vai ben cando chupan do pai todo vai mal.

³⁶⁹ Cando Mariquiña quere, logo barre a casa.

³⁷⁰ Cando marzo ven quente trae o demo no dente.

³⁷¹ Cando mexa un portugués sempre mexan dous ou tres.

³⁷² Cando no castiñeiro vires candea leva o carneiro a ovella.

³⁷³ Cando non teñas qué facer, bota terra sobre terra e terás qué comer.

³⁷⁴ Cando o ano é de piollos non vale mudar camisa.

Vivero.
 Cando o ano entrare en domingo, vende os boiciños e merca milliños.³⁷⁵
 Vivero.
 Cando o arrieiro vende a bota ou dá ó pez ou está rota.
 Cando o boteiro vende a bota ou dá a pez ou está rota.
 Cando o burro vén ó lugar, todas io queren tomar.³⁷⁷
 Lugo.
 Cando o crego dá a ovella, colle a corda e vai por ela.³⁷⁸
 Cando o cuco vén por Vilela, ano de moita gavela.³⁷⁹
 Cando o demo non ten qué facer, co rabo axota as moscas.³⁸⁰
 Cando o demo non ten qué facer, co rabo espanta as moscas.³⁸¹
 Cando o diñeiro fala, todos calan.³⁸²
 D.V.
 Cando o galo canta e a pita berra, anda o demo na terra.³⁸³
 Cando o mal é de morrer, o millor remedio é a morte.³⁸⁴
 Cando o mal é de morte o remedio é morrer.

³⁷⁵ Cand'o ano entrare en domingo vend'os boiciños e merca milliño.

³⁷⁶ Cand'o ano entrare en domingo vend'os boiciños e merca milliños.

³⁷⁷ Cand'o burro ven o lugar todas y-o queren tomar.

³⁷⁸ Cando o crego da a ovella colle a corda e vai por ela.

³⁷⁹ Cando o cuco ven por Vilela ano de moita gabela.

³⁸⁰ Cando o demo non ten que facer có rabo axota as moscas.

³⁸¹ Cando o demo non ten que facer, có rabo espanta as moscas.

³⁸² Cando o diñeiro fala todos calan.

³⁸³ Cando o galo canta e a pita berra anda o demo na terra.

³⁸⁴ Cando o mal é de morrer o millor remedio é a morte.

Cando o monte san Sebastián pon o capelo, mociñas da Ulla, vestide o mantelo.³⁸⁵

San Sebastián de Loxo.

Cando o moucho canta de día, auga pró outro día.³⁸⁶

Cando ó Nordeste chove, hastra as pedras move.

Estes refráns mariñeiros recolléunos pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio López Polo (*Almanegra*), mariñeiro do mar de Viveiro. *Gaiteiro de Lugo*, pro ano 1971.

Cando ó pescador vénlle a iauga antes que o vento, aferra e mete dentro.³⁸⁷

Estes refráns mariñeiros recolléunos pro *Gaiteiro de Lugo*, Antonio López Polo (*Almanegra*), mariñeiro do mar de Viveiro. *Gaiteiro de Lugo*, pro ano 1971.

Cando o Pico Sagro non touca, auga temos moita ou pouca.³⁸⁸

Cando o Pico Sagro pon touca, auga temos, moita ou pouca.

Santiago.

Cando o pote grande ferve, sinal de festa.

Cando o río sona, é que auga leva.³⁸⁹

Cando o trono no aire, o galo canta e a pita berra, anda o demo na terra.³⁹⁰

Cando o vilán enriquece, a ninguén coñece.³⁹¹

Cando o viño che faga *daño, bótalle un remendo do mesmo *pañó.

Cando os baixos can, os do alto dan pan.³⁹²

³⁸⁵ Cando o monte San Sebastián pon o capelo mociñas da Ulla vestide o mantelo.

³⁸⁶ Cando o moucho canta de día, auga pro outro día.

³⁸⁷ Cando ó pescador venlle a i-auga antes que o vento aferra e mete dentro.

³⁸⁸ Cand'o Pico Sagro non touca auga temos moita ou pouca.

³⁸⁹ Cand'o río sona, e qu'auga leva.

³⁹⁰ Cando o trono no aire, o galo canta e a pita berra anda o demo na terra.

³⁹¹ Cando o vilán enriquece a ninguén coñece.

Cando os medos can, as orelas dan pan.
³⁹³

Cando se toca non se asobía.

Cando se xuntan as zorras, perdición de algún poleiro.
³⁹⁴

Cando te capen, berra.

Cando trone en marzo, apreta os arcos.

Cando vivas co Conde, non lle fagas mal ó home; morre o conde e queda o home.
³⁹⁵

Canta a ra no mes de abril, encrúa o tempo e vólvese ó cubil.
³⁹⁶

Lugo.

Canto máis baixes a cabeza máis *enseñas o cu.
³⁹⁷

Canto máis caldo máis sopas.

D. V.

Canto máis caldo máis sopas.
³⁹⁸

D. Valladares.

Canto máis doce é o mel, máis zugan as abellas nel.
³⁹⁹

Canto máis doce é o mel, máis zugan as abellas nel.
⁴⁰⁰

Verín.

Canto máis folga máis preguiza ten.

Canto máis lonxe vén o carneiro, máis grande é a cornada.
⁴⁰¹

Canto máis présa máis vagar.
⁴⁰² (2)

Canto máis présa máis vagar.
⁴⁰³

Canto máis présa máis vagar.
⁴⁰⁴

³⁹² Cando os baixos can os do alto dan pan.

³⁹³ Cando os medos can as orelas dan pan.

³⁹⁴ Cando se xuntan as zorras perdición de algún poleiro.

³⁹⁵ Cando vivas co Conde non lle fagas mal ó home; morre o conde e queda o home.

³⁹⁶ Cant'a ra no mes d'abril encrua o tempo e volves'o cubil.

³⁹⁷ Canto máis baixes a cabeza máis enseñas o cú.

³⁹⁸ Canto máis caldo máis sopas.

³⁹⁹ Canto mais doce é o mel, mais zugan as avellas nel.

⁴⁰⁰ Canto mais doce é o mel, mais zugan as avellas n-el.

⁴⁰¹ Canto mais lonxe ven o carneiro mais grande é a cornada.

⁴⁰² Canto mais presa mais vagar. (2)

⁴⁰³ Canto mais presa, mais vagar.

Canto máis présa máis vagar.
⁴⁰⁵

Verín.

Canto máis prima, máis se lle arrima.
⁴⁰⁶

Rios.

Canto máis un anda no monte, máis espiñas colle.

Canto máis un se agacha, máis se lle ve o cu.
⁴⁰⁷

Canto máis un se mete na miseria, máis a miseria se mete nel.
⁴⁰⁸

Canto máis vella, máis leva.
⁴⁰⁹

Lugo.

Canto máis vello, máis pelexo.

Canto máis vello, máis pelexo.
⁴¹⁰

Canto máis vello, máis perello.
⁴¹¹

Canto menos vulto, máis claridá.
⁴¹²

Canto menos vulto, máis craridá.
⁴¹³

Cantos *viernes pasan de xaneiro, tantos allos perde o alleiro.
⁴¹⁴

Lugo.

Cara larga, mau de illarga, ó cabo do ano nin besta nin carga.
⁴¹⁵

D. V.

¡Carallo de galego!; onde pon o ollo, pon o dedo.
⁴¹⁶

Carallo dereito non ten respeito.

Carne de calceta que a coma quen a meta.

Carne drento de calceta cómaia quen a meta.
⁴¹⁷

⁴⁰⁴ Canto máis presa, máis vagar.

⁴⁰⁵ Canto mais presa mais vagar.

⁴⁰⁶ Canto mais prima, mais se ll'arrima.

⁴⁰⁷ Canto mais un se agacha mais se lle ve o cú.

⁴⁰⁸ Canto mais un se mete na miseria mais a miseria se mente n-el.

⁴⁰⁹ Canto mais vella mais leva.

⁴¹⁰ Canto mais vello mais pelexo.

⁴¹¹ Canto máis vello máis perello.

⁴¹² Canto menos bulto mais claridá.

⁴¹³ Canto menos bulto mais craridá.

⁴¹⁴ Cantos viernes pasan de xaneiro tantos allos perd'o alleiro.

⁴¹⁵ Cara larga mau de illarga o cabo do ano nin besta nin carga.

⁴¹⁶ Carallo de galego!; onde pon o ollo pon o dedo.

Berrande.
 Carqueixa mollada, fumo na estrada. ⁴¹⁸
 Carreira que non leva o galgo, no corpo lle queda. ⁴¹⁹
 Carreira que o cabalo non dá, no corpo a ten. ⁴²⁰
 Carreira que o cabalo non dá, no corpo lle queda. ⁴²¹
 Carro ben cargado está medio levado.
 Vilela.
 Carro derradeiro, ben cargado, ben baleiro. ⁴²²
 O valdeiro
 Carro derradeiro, ben cargado, ben baleiro. ⁴²³
 Lugo
 Carro que non se unte non anda.
 Carta na mesa está presa.
 Cas mulleres, hai que facer como coas uvas: as boas, colgalas; as malas, pisalas. ⁴²⁴
 Casa con dúas portas mala é de alindar.
O gaiteiro de Lugo 1969.
 Casa de pote grande, rica é.
 Casa farta diñeiro vale.
 Casa, na que vivas; viñas, das que bebas; rentas, as que poidas; terras, as que vexas. ⁴²⁵
 ¿Casáchete? Abrasáchete/luxácheste. ⁴²⁶
 Vivero.
 ¿Casáchete? Cagáchete. ⁴²⁷

⁴¹⁷ Carne drento de calceta comay'a quen-a meta.
⁴¹⁸ Carqueixa mollada fumo na estrada.
⁴¹⁹ Carreira que non leva o galgo no corpo lle queda.
⁴²⁰ Carreira que o cabalo non da no corpo a ten.
⁴²¹ Carreira que o cabalo non da no corpo lle queda.
⁴²² Carro derradeiro, ben cargado, ben valeiro.
⁴²³ Carro derradeiro ben cargado ben valeiro.
⁴²⁴ Cas mulleres hai que facer como cas uvas: ás boas colgalas, as malas pisalas.
⁴²⁵ Casa na que vivas; viñas das que bebas; rentas as que poidas; terras as que vexas.
⁴²⁶ ¿Casáchete? Abrasachete/luxacheste.
⁴²⁷ Casáchete?. Cagáchete.

Casamento con foguetes acaba con cachetes.
 Casamento de Calcunca manda ela i el nunca. ⁴²⁸
 Preguntado médico Sr. Camba dice es refrán lugués, no sabe sentido calcunca.
 Casamento de Calcunca manda ela i el nunca; casamento de Varón, manda ela i el non; casamento de Varela, manda el e manda ela. ⁴²⁹
 Lugo. Inf. médico de Verin Sr. Camba (D. Emilio).
 Casamento de Varela, manda ela, manda ela.
 Lugo.
 Casamento de Varón, manda ela i el non. ⁴³⁰
 Casamento por amores acaban en dolores.
 Vivero.
 Casamentos con foguetes acaban en cachetes.
 Casamentos por amores, acaban en dolores.
 Casar a moza co vello non é bo consello. ⁴³¹
 Casas vellas e putas pobres acaban cos homes. ⁴³²
 Cásate e terás muller e fillos que manter, e, ó cabo do mes, tocarás no cu frío coma se tocaras no meu. ⁴³³
 ¡Cásate, so animal! que cho dice o teu pai, que *se casou coa túa mai e foille bastante mal. ⁴³⁴

⁴²⁸ Casamento de calcunca (?) manda ela i-él nunca.
⁴²⁹ Casamento de Calcunca manda ela i-el nunca; casamento de Varón, manda ela i-el non; casamento de Varela, manda el e manda ela.
⁴³⁰ Carro ben cargado está medio levado.
⁴³¹ Casar a moza co vello non é bó consello.
⁴³² Casas vellas e putas pobres acaban cós homes.
⁴³³ Cásate e terás muller e fillos que manter e o cabo do mes tocarás no cú frío coma si tocaras no meu.

Cásate, Xan, que Dios dará pan.⁴³⁵
Caseime por andar regalada, trazas
vexo de andar como andaba.
Casou, apretou.
Castañas, noces e viño, fan a ledicia do
san Martiño.⁴³⁶
Pontevedra.
Catro mulleres xuntas, nin *difuntas.⁴³⁷
Cava fondo e mete basura e riéte dos
libros de agricultura.
Caves ben, caves mal, cava ben no
carreiral.⁴³⁸
D. V.
Cavo de noite e de día durmo.
Cazador e troiteiro nin boa vida nin bon
palleiro.
Lugo.
Cazador e trouteiro nin boa aira nin bo
palleiro.
Vilela.
Ceba o porco dende agosto se queres
que estea gordo/se queres que teña bo
lombo.⁴³⁹
De D. Eladio III, 170-171.
Cen veces cen mil *duros e morrer
cando eu quixer i o ceo cando morrer.⁴⁴⁰
Chaira.
Ceo craro e lostregante, tempo bo e
mais sofocante.⁴⁴¹
Ceo escamado, nordeste ó rabo.⁴⁴²
Vivero.
Ceo estrelado, chao mollado, auga no
sobrado.

⁴³⁴ ¡Cásate, só animal! que cho dice o teu pai, que se casou coa tua mai e foille bastante mal.

⁴³⁵ Casate, Xan que Dios dará pan.

⁴³⁶ Castañas, noces e viño, fan a ledicia do San Martiño.

⁴³⁷ Catro mulleres xuntas nin difuntas.

⁴³⁸ Caves ben, caves mal cava ben no carreiral.

⁴³⁹ Ceba o porco dende agosto se queres que estea gordo (se queres que teña bo lombo).

⁴⁴⁰ Cen veces cen mil duros e morrer cand'eu quixer y-o ceo cando morrer.

⁴⁴¹ Ceo craro e lostregante, tempo bó e mais sofocante.

⁴⁴² Ceo escamado, Nordeste ó rabo.

Ceo ovellado, en tres días mollado.⁴⁴³
(2)

Ceo tellado, nin bo nin malo.⁴⁴⁴

Cerco na lúa, auga segura.⁴⁴⁵ (2)

Cerco na lúa, enxuga a lagúa.

Cerco na *luna, auga segura.

Cerdeiras, ameixeiras e oliveiras, Dio-
las aparte das miñas leiras.⁴⁴⁶

Vivero.

Chafar, chafoume, mais como pagar, o
viño pagoume.

Verín.

Chafar, chafoume, mais como pagar,
pagoume.⁴⁴⁷

¿Chamáchesme a partir?, chamáchesme
a xemir.⁴⁴⁸

¿Chámasme a partir? Chámasme a
reñir.⁴⁴⁹

Verín.

¿Chámasme a partir? Chámasme a
*venir.⁴⁵⁰

Cheas no xaneiro, redes ó fumeiro.⁴⁵¹

Refranes del Almanaque Agrícola
ZZ – 1969.

Chega pra hoxe, e mañá Dios dirá.

Chisqueiro que non encende, *cerilla ó
canto.

Choqueiro e choqueira sempre fai feira.

Choqueiro e choqueira sempre fan
feira.

Verín.

Choupin, choupiñeiro, ¿onde está teu
compañeiro?⁴⁵²

⁴⁴³ Ceo ovellado en tres días mollado. (2)

⁴⁴⁴ Ceo tellado nin bó nin malo.

⁴⁴⁵ Cerco na lúa auga segura. (2)

⁴⁴⁶ Cerdeiras, ameixeiras e oliveiras Diol'as aparte d'as miñas leiras.

⁴⁴⁷ Chafar chafoume mais como pagar pagoume.

⁴⁴⁸ Chamáchesme a partir?, chamáchesme a xemir.

⁴⁴⁹ Chámasme á partir? Chámasme á reñir.

⁴⁵⁰ Chámasme a partir? Chámasme a venir.

⁴⁵¹ Cheas no Xaneiro, redes ó fumeiro.

⁴⁵² Choupin, choupiñeiro, onde está teu compañeiro?

Setas que aparecenuntas. (var)
 Cogordón, couqueiro, onde está teu
 compañeiro?
 Chova en abril e maio e non chova en
 todo o ano.⁴⁵³
 Chuvia con sol non molla o fol.
 Chuvia en marzo nin o mexo dun rato.
 Chuvia en marzo nin o mexo dun rato.
⁴⁵⁴
 Chuvia na semá da Ascensión, cría nos
 trigos mourón; pro é un regalo. San
 Pedro co seu canado, san Cristovo co
 seu cobo, santa Mariña coa súa
 regazadiña, Santiago co seu canado,
 san Lourenzo co seu caldeiriño penzo,
 Nosa Señora coa súa ola e san Miguel
 co seu tonel.⁴⁵⁵
 Pontevedra.
 Chuvia na semán da Ascensión cría nos
 trigos mourón.
 Chuvia na semana da Ascensión cría
 nos trigos mourón.⁴⁵⁶
 Cifras e cornos, quen os pon.⁴⁵⁷
 Cintolo de vrao, drento das tripas non
 ten un grao.
O gaitero de Lugo 1969.
 Coa Peregrina, o inverno encima.⁴⁵⁸
 Coa cachava ou no pozo cae o oso.
 Cocho fiado ronca todo o ano.
 Lugo.
 Cogordón chanceiro, búscame o teu
 compañeiro.⁴⁵⁹

⁴⁵³ Chova en abril e maio e non chova en tod'o ano.

⁴⁵⁴ Chuvia en Marzo nin o mexo d'un rato.

⁴⁵⁵ Chuvia na semá da Ascensión, cria nos trigos mourón; pro é un regalo. San Pedro co seu canado, San Cristovo co seu cobo, Santa Mariña coa súa regazadiña, Santiago co seu canado, San Lourenzo co seu caldeiriño penzo, Nosa Señora coa súa ola e San Miguel.

⁴⁵⁶ Chuvia na semana d'Ascensión cria nos trigos mourón.

⁴⁵⁷ Cifras e cornos quen os pon.

⁴⁵⁸ Coa Peregrina (15 agosto) o inverno encima.

⁴⁵⁹ Cogordon chanceiro, búscame o teu compañeiro.

Cogordón choucheiro busca o
 compañeiro.⁴⁶⁰
 Cogordón, couqueiro, ¿onde está teu
 compañeiro?⁴⁶¹
 Setas que aparecenuntas. (var)
 Choupin, choupiñeiro, onde está teu
 compañeiro?
 Cogordón cunqueiro busca o
 compañeiro.⁴⁶²
 Cogordón toupeiro busca o compañeiro.
⁴⁶³
 Colla pola vella e sementa por calquera.
 Colle o viño no mes de san Miguel, si
 todo o ano queres beber.⁴⁶⁴
Gaitero de Lugo, pro ano 1971.
 Cóllese primeiro a un mentiroso que a
 un coxo.
 Comamos, bebamos, poñámonos...⁴⁶⁵
 En S. Pablo, Primera Epístola a los
 Corintios, 15, 32: "Comamos y
 bebamos, que mañana moriremos".
 Come co guardia vive/bebe con guardia
 e vélate do guardia.⁴⁶⁶
 Rabal.
 Come leite e bebe viño e chegarás a
 vello sendo un mociño.
 Come máis unha xeadá de febreiro que
 os burros do Reino.⁴⁶⁷
 Comendo ben, o traballo non mata a
 ninguén.⁴⁶⁸
 Comer e racar/rañar todo é comenar.
 Comer e solber non pode ser.
 Gondulfes.

⁴⁶⁰ Cogordón choucheiro busca ó compañeiro.

⁴⁶¹ Cogordón, couqueiro, onde está teu compañeiro?

⁴⁶² Cogordón cunqueiro busca ao compañeiro.

⁴⁶³ Cogordón toupeiro busca ó compañeiro.

⁴⁶⁴ Colle o viño no mes de S. Miguel, si todo o ano queres beber.

⁴⁶⁵ Comamos, bebamos, poñámonos...

Ver Apéndice, páx.152.

⁴⁶⁶ Come co guardia bibe/bebe con guardia e vélate do guardia.

⁴⁶⁷ Come máis unha xeadá de febreiro que os burros do Reino.

⁴⁶⁸ Comendo ben o traballo non mata a ninguén.

Comerciante e porco, despois de morto.
⁴⁶⁹

De D. Eladio III, 170-171.

¿Comiche? Pois xa bebiche. ⁴⁷⁰

Comíchesme a carne, róeme os osos. ⁴⁷¹

Como dice o dictado: fillo de peixe,
peixe é.

¿Como é, como pode ser: os curas no
inferno, i os ciruxanos a morrer? ⁴⁷²

Chaira.

Como hai o acordo, hai o trascordo. ⁴⁷³

¿Como has de ir por Ares sin que te
pares? ⁴⁷⁴

Lugo.

¿Como has de ir pra Redes sin que te
quedes? ⁴⁷⁵

Lugo.

Como o val do Rosal non hai igoal.

Pontevedra.

Como os fillos, a muller e a mai non
che hai.

Como son *señorita de antronte,
escurríchenme nas *almohadas.

Como vai o cereixal, vai o máis caudal.
⁴⁷⁶

Compadre limiao, amigo montañés e
aire bragancés, c...nos tres. ⁴⁷⁷

Compadre montañés, amigo
portugués...

Compra a quen herdou; non compres a
quen comprou, que sabe o que lle
costou. ⁴⁷⁸

Compra na feira e vende na casa.

⁴⁶⁹ Comerciante e porco despois de morto.

⁴⁷⁰ Comiche?; pois xa bebiche.

⁴⁷¹ Comíchesme a carne róeme os osos.

⁴⁷² ¿Como é, como pode ser os curas no inferno y-
os ciruxanos morrer.

⁴⁷³ Como hai o acordo hai o trascordo.

⁴⁷⁴ ¿Como has d'ir por Ares sin que te pares?

⁴⁷⁵ ¿Como has d'ir pra Redes sin que te quedes?

⁴⁷⁶ Como vai o cereixal vai o mais caudal.

⁴⁷⁷ Compadre limiao, amigo montañés e aire
bragancés c...nos tres.

⁴⁷⁸ Compra a quen herdou; non compres a quen
comprou que sabe o que lle costou.

Comprar a ricos na vila e vender a
probes na aldea non é pra ter a casa
chea.

Comprar sin poder é pra volver vender.
Con arte i engano, vívese medio ano;
con engano e arte, a outra parte. ⁴⁷⁹

Rios.

Con auga e *abono non hai terra mala.
⁴⁸⁰

Con augas pasadas non moe o muíño.
⁴⁸¹

Gondulfes.

Con bo c... calquera f... ⁴⁸²

Con castañas asadas e sardiñas saladas
non hai ruín viño. ⁴⁸³

Vivero.

Con castañas asadas e sardiñas saladas
non hai ruín viño.

Con castañas asadas e viño novo xa non
morre o pobo.

Con chuvia ou vento, nin monte nin río,
que pérde-lo tempo. ⁴⁸⁴

Ni caza, ni pesca.

Con esterco e rega non hai mala terra.

Con leite e viño o vello vólvese neniño.

Con pan e viño, ándase camiño.

Con pan e viño, ándase o camiño. ⁴⁸⁵

(2)

Con pan e viño, ándase o camiño.

Con papas e bolos *engáñanse os tolos.
⁴⁸⁶

Con peras, viño bebas; e sexa tanto o
viño que naden as peras. ⁴⁸⁷

⁴⁷⁹ Con arte y-engano vívese medio ano con
engano e arte a outra parte.

⁴⁸⁰ Con auga e abono non hay terra mala.

⁴⁸¹ Con augas pasadas non moe o muíño.

⁴⁸² Con bó c... calquera f...

⁴⁸³ Con castañas asadas e sardiñas saladas non hay
ruín viño.

⁴⁸⁴ Con chuvia ou vento nin monte nin río que
pérdelo tempo.

⁴⁸⁵ Con pan e viño ándase o camiño. (2)

⁴⁸⁶ Con papas e bolos engáñanse ós tolos.

⁴⁸⁷ Con peras viño bebas, e sexa tanto o viño que
naden as peras.